№ 83. ПЯТНИЦА, 21 ОКТЯБРЯ. 1860. PIĄTEK, 21 PAŹDZIERNIKA. № 83.

СТО ПЕРВЫЙ ГОДЪ СУЩЕСТВОВАНІЯ. SETNY PIERWSZY ROK ISTNIENIA.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА.

GAZETA URZĘDOWA.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ" выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ. Условія подписки. Цѣна за годъ 10 р., съ пересылкою 12 р.; на полъ года 5 р., съ пересылкою 6 р.; за четверть года 2 р. 50 к., съ пересылкою 3 р.; за 1 мѣсяцъ 84 к. — За объявленія платится за строку 17 к. сер.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназическихъ домѣ.

„KURYER WILEŃSKI" wychodzi co WTOREK i PIĄTEK. Cena rocznia r. sr. z przesyłką 12 rub.; półrocznia 6 rub., z przesyłką 7; kwartalna 2 r. 50 k., z przesyłką 3 r.; miesięczna 84 kop. — Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz po kop. sr. 17.

Bióro redakcyi w Wilnie, przy alley Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

Содержаніе: *Внутреннія извѣстія*: Телеграмма.— Извѣстіе изъ Западной Сибири.— Варшава.— О благотворительныхъ приношеніяхъ въ пользу учебныхъ заведеній.—Вильно.

Иностранныя извѣстія: Общее обозрѣніе.— Италія.—Франція.—Англія.—Австрія.—Пруссія.. Телеграфныя депеши.

Литератур. отдѣлъ: Вильно.—Записки Мухи— М. Б.—Обозрѣнія: мѣстное, всеобщее, земледѣльческое.—Отвѣтъ г. Костомарову—*Падалицы*.— Выдержки изъ газетъ и журналовъ.— Письмо изъ Кракова.—Смѣсь.—Текущія извѣстія.—Объявленія.—Виленскій дневникъ.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 20 октября.

ТЕЛЕГРАММА

ГЕНЕРАЛЪ-ГУБЕРНАТОРУ

20-го Октября. Сегодня въ половинѣ девятаго утра, ИМПЕРАТРИЦА АЛЕКСАНДРА ѲЕОДОРОВНА скончалась.

Министръ *Ланской*.

Извѣстія изъ Западной Сибири.

Въ послѣдніе годы въ Западной Сибири, на нашей южной границѣ, между кочующими тамъ Киргизами начали замѣтно обнаруживаться волненія и безпокойства, возбуждаемыя сосѣдними съ Заилійскимъ краемъ Коканцами. Было ли то послѣдствіе повсемѣстно замѣчаемаго движенія въ мусульманскомъ мірѣ, или составляло оно результатъ послѣдняго внутренняго политическаго переворота въ Коканѣ? Но во всякомъ случаѣ мѣры кротости и убѣжденія, которыми наше правительство старалось остановить эти безпорядки, были приняты коканцами за выраженіе слабости, и дерзость ихъ еще болѣе увеличилась.

Въ началѣ весны нынѣшняго года, коканцы позволили себѣ открыто поддерживать нападеніе одного изъ дико-каменныхъ киргизъ, обитающихъ въ окрестностяхъ озера Иссыкъ-Куля, на роды тѣхъ же киргизъ, болѣе мирныхъ и богатыхъ, а также и на другія подвластныя намъ киргизскія племена, кочующія близъ границы.

При этомъ дерзость коканцевъ доходила до такой степени, что не довольствуясь насильственнымъ сборомъ заякета (подать) съ подвластныхъ намъ киргизъ, они угрожали имъ, въ случаѣ малѣйшаго неповиновенія Кокану, построить въ землѣ ихъ укрѣпленіе. Подобныя нелѣпыя требованія были выражены въ письмѣ пишпекскаго коменданта Атабека-Датхи, къ начальнику Алатавскаго округа, въ минувшемъ мартѣ мѣсяцѣ.

Одновременно съ этими дѣйствіями, гарнизоны въ пограничныхъ коканскихъ укрѣпленіяхъ были усилены, и у насъ получено свѣдѣніе: что съ появленіемъ подножнаго корма коканцы предполагаютъ начать непріязненныя дѣйствія въ большихъ размѣрахъ, для чего, въ ближайшихъ къ нашей границѣ пунктахъ, уже дѣлаются большіе запасы продовольствія.

Со стороны Западной Сибири, граница наша съ коканскими владѣніями, начиная съ востока,

Treść. *Wiadomości krajowe*: Telegramm.— Wiadomości z Syberji zachodniéj.— Warszawa.—O darach dobroczynnych na rzecz zakładów naukowych.—Wilno.

Wiadomości zagraniczne: Pogląd ogólny.— Włochy.—Francja.—Anglja.—Austrja.— Prusy. Depesze telegraficzne.

Dział literacki: Wilno.—*Pamiętniki Muchy* przez M. B.—Przeglądy: miejscowy, wszechstronny, rolniczy.—Odpowiedź Kostomarowowi— Tadeusza *Padalicy*.—Przegląd pism czasowych. List z Krakowa.— Rozmaitości.— Wiadomości bieżące.—Ogłoszenia. Dzien. Wileń.

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St. Petersburg, 20 października.

TELEGRAMM

do

P. JENERAŁ-GUBERNATORA

20 października. Dzisiaj o pół do dziewiątéj rano, CESARZOWA ALEXANDRA TEODORÓWNA zeszła z tego świata.

Minister *Łanskoj*.

Wiadomości z Syberji Zachodniéj.

W ostatnich latach w Syberji Zachodniéj, na naszéj granicy południowéj, pomiędzy koczującymi tam Kirgizami zaczęły wyraźnie objawiać się oznaki wzburzenia i niespokojności, szerzące się za sprawą sąsiadujących z Zailijskim krajem Kokańczyków. Był li to skutek powszechnie postrzeganego poruszenia w świecie muzułmańskim, lub też rezultat ostatniéj wewnętrznéj katastrofy w Kokanie? nie wiadomo. W każdym jednak razie środki łagodności i przekonania, za pomocą których rząd nasz starał się powściągnąć te wybryki, Kokańczycy wzięli za znak słabości, i zuchwałość ich bardziéj jeszcze wzrosła.

Na początku wiosny tego roku, Kokańczycy poważyli się jawnie wspierać napad jednego z plemion skalistych Kirgizów, w okolicach jeziora Issyk-Kula zamieszkałych, na plemiona tychże Kirgizów, spokojniejszych i dostatniejszych, tudzież na inne podległe nam plemiona kirgizkie, w pobliżu granicy koczujące.

Przyczém zuchwałość Kokańczyków dochodziła do tego stopnia, że nie przestając na poborze przemocą zajakietu (podatku) od Kirgizów nam podległych, grozili jeszcze, iż w razie najmniejszego oporu rozporządzeniom Kokana, wzniosą na ich gruncie fortecę. Takie żądania i groźby niedorzeczne wyrażone były w liście komendanta piszpekskiego Atabeka-Datcha, pisanym do naczelnika okręgu Ałatawskiego, w minionym mcu marcu.

Jednocześnie z tém poruszeniem, załogi w pogranicznych forteczkach kokańskich zostały wzmocnione, i otrzymaliśmy wiadomość: że jak tylko okaże się trawa na łąkach, Kokańcy zamierzają rozpocząć kroki nieprzyjacielskie na wielką skalę, i w tym właśnie celu w punktach najbliżéj położonych od naszéj granicy, skupiali już znaczne zapasy żywności.

Od strony Syberji Zachodniéj, granica nasza z posiadłościami kokańskiemi, zacząwszy od wscho-

ВИЛЬНО.

(*Продолженіе см. N.* 81).

Послѣ такого благороднаго, прямого воззрѣнія на предметъ, высказавъ такъ откровенно непреложныя, хотя, конечно, и горькія для народнаго самолюбія истины, тотъ же авторъ, г. О. Р., въ 14 N. Развѣта, неожиданно начинаетъ пятиться назадъ; натянуто, принужденно, какъ будто испугавшись своихъ собственныхъ словъ, онъ вдругъ, ни къ селу, ни къ городу, начинаетъ оправдываться передъ публикою, старается разъяснить свои мысли, высказанныя, какъ вѣроятно показалось нѣкоторымъ изъ его единовѣрцевъ, слишкомъ откровенно. Но вотъ подлинныя слова автора: „По поводу одного циркуляра о безпорядочномъ и неопрятномъ положеніи нѣкоторыхъ городовъ западныхъ губерній, въ чемъ главнѣйше обвиняются евреи, первымъ дѣломъ нашимъ было—обратить на это вниманіе нашихъ единовѣрцевъ, и высказать все то, что намъ предписывали совѣсть и правда: наша обязанность есть прежде всего оглянуться на самихъ себя и по возможности снять съ глазъ повязку пристрастія. Исполнивъ это, мы имѣемъ право перевернуть медаль на другую сторону. Въ упомянутомъ невыгодномъ описаніи тѣхъ городовъ, *все* тамошнее еврейское населеніе обвиняется въ томъ, что оно не имѣетъ *никакихъ занятій*, кромѣ праздношатательства по улицамъ. Мы не можемъ вѣрить, чтобы старыя обвиненія евреевъ въ лѣности и тунеядствѣ могли повториться и въ настоящее время. Наука достаточно доказала, что производительный трудъ заключается далеко не въ одномъ только хожденіи за плугомъ; а удостовѣрять въ трудолюбіи евреевъ также излишне, какъ и въ томъ, что днемъ свѣтло: объ этомъ перестали уже и говорить тамъ, гдѣ съ евреевъ снято ограниченіе въ выборѣ мѣста для своей дѣятельности. Но у насъ, гдѣ это ограниченіе еще существуетъ, слѣдуетъ принять въ соображеніе, что вслѣдствіе его переполнены евреями всѣ города и мѣстечки, гдѣ они имѣютъ осѣдлость; поневолѣ будетъ между ними множество праздныхъ, потому что всякая работа ограничивается же извѣстнымъ числомъ работниковъ, или другими словами: лишнія рабочія руки не въ состояніи создать лишней работы. Эти *праздные* порываются на работу, но куда же направятся они? опять туда, гдѣ ихъ болѣе чѣмъ надобно.... Слѣдуетъ прибавить къ этому податную и паспортную систему, и безвыходное состояніе этихъ *праздношатающихся* сдѣлается понятнымъ. *Поэтому да не подумаютъ, что мы, приводя въ свое время упомянутыя невыгодныя на счетъ евреевъ выраженія, вполнѣ были съ ними согласны.* Мы должны были съ точностью скопировать слова подлинника, потому что одна часть ихъ, по своей основательности, должна была служить канвой для нашихъ разсужденій; но другая часть, въ которой не замѣтно особеннаго желанія проникнуть поглубже въ предметъ, тяжелымъ камнемъ пала намъ на сердце. Не можемъ не скорбѣть глубоко и о томъ, что это валовое обвиненіе цѣлаго народонаселенія въ праздношатательствѣ заканчивается мнѣніемъ, что праздное населеніе „легко могло бы быть употреблено къ очисткѣ городовъ"...

Послѣ этихъ громкихъ фразъ авторъ молитъ Бога: „чтобъ приведенныя слова не обратились въ источникъ не скончаемыхъ бѣдствій для его единовѣрцевъ..."—Что же это такое? Какія же это слова? Не уже ли боязнь, *чтобы праздное населеніе не было употреблено къ очисткѣ городовъ?*—Ежели такъ, такъ гдѣ же тутъ источникъ бѣдствій: чистота города, или употребленіе Евреевъ къ очисткѣ?—Право, не понимаемъ! Или, можетъ быть, автора пугаетъ основная мысль циркуляра, такъ благородно и прямодушно самимъ же авторомъ разъясненная въ прежней его статьѣ (въ N. 12), т. е. склонность Евреевъ вообще къ лѣни и неопрятности?—Ежели такъ,—мы совершенно съ нимъ согласны, да и всякій согласится, что это не токмо можетъ обратиться; но даже уже обратилось въ источникъ бѣдствій для большинства Евреевъ.

Но вникнемъ въ подробности. г. О. Р. словамъ циркуляра *все населеніе*, придаетъ буквальное значеніе, и далѣе говоритъ, что не можетъ вѣрить, чтобы старыя обвиненія евреевъ въ лѣности и тунеядствѣ могли повториться и въ настоящее время.

Спрашивается теперь, отъ чего это *все населеніе* небросилось въ глаза и не поразило его, когда онъ писалъ свою статью для 12 N.? Далѣе, справедливы ли въ настоящее время обвиненія Евреевъ въ лѣности и тунеядствѣ?

Отвѣчаемъ: въ циркулярѣ г. генералъ губернатора сказано: „улицы и внутренніе дворы (незабудьте: въ уѣздныхъ городахъ и мѣстечкахъ) содержатся въ крайней нечистотѣ, тогда какъ все еврейское населеніе легко могло бы быть употреблено къ очисткѣ городовъ и приведенію жилищъ своихъ въ опрятное состояніе."

Развѣ не ясно, что здѣсь говорится не о цѣломъ населеніи Евреевъ; но о жителяхъ тѣхъ уѣздныхъ городовъ и мѣстечекъ, чрезъ которыя проѣзжалъ г. генералъ-губернаторъ, что здѣсь во все нѣтъ обвиненія въ тунеядствѣ и лѣности всего Еврейскаго населенія, но говорится о владѣльцахъ отвратительныхъ домовъ, съ ихъ разбросанными крышами и обвалившимися заборами, кои, т. е. владѣльцы, на основаніи закона, обязаны заботиться о чистотѣ и благопристойномъ видѣ своихъ домовъ, улицы и внутреннихъ дворовъ; а что въ каждомъ уѣздномъ городѣ и мѣстечкѣ, вы увидите во всякое время дня толпы праздношатающихся Евреевъ, ровно ничего недѣлающихъ, въ этомъ легко могъ убѣдиться всякій, кто знакомъ съ Литовскими городами и мѣстечками. Но намъ право даже совѣстно, объяснять смыслъ и дѣйствительное значеніе этихъ словъ, такъ понравившихся самому же автору въ первой его статьѣ! Неужели почтенный авторъ подумалъ, что циркуляръ требовалъ, чтобы для очистки улицъ и внутреннихъ Еврейскихъ дворовъ употреблены были купцы, зажиточные ремесленники и вообще люди, которымъ благородный трудъ даетъ возможность нанять для этого простого работника; или, неужели могъ допустить мысль, что производительный, или какого бы то рода не было, но дѣйствительный трудъ, избавляетъ владѣльцевъ домовъ отъ обязанности пещись объ очисткѣ внутреннихъ дворовъ и улицъ? Наконецъ,—развѣ духъ и прямая цѣль циркуляра не могли ему указать всего этого?—Такъ что же это такое? Гдѣ же эта медаль перевернутая будто бы намъ на другую сторону?—Нѣтъ, г. О. Р! Указывайте на ошибки, на пристрастіе, громите насъ сколько угодно, ежели замѣтите не справедливыя нападенія; указывайте пальцемъ на отсталыхъ, неуважающихъ въ Евреѣ—человѣка, и отказывающихъ ему въ правахъ гражданства—это ваша святая обязанность; но не перетолковывайте словъ, не льстите фанатикамъ, въ угоду которымъ, кажется намъ, вы рѣшились даже ослабить вліяніе произведенное Вашею первою благородною статьею; вамъ не сдобровать съ ними; Ваши идеи, чувства для нихъ недоступны; въ Вильнѣ напр., здѣшнимъ фанатикамъ направленіе Вашего Разсвѣта очень неправится и здѣшніе *сильные* помышляютъ даже *о жеримѣ* противъ Разсвѣта. Оставьте ихъ въ покоѣ, доканчивать свой пестрый, истасканный и запачканный всякою грязью вѣкъ; для васъ сфера другая, назначеніе ваше высоко и прекрасно, у Васъ передъ глазами молодое поколѣніе съ свѣжими и добрыми силами, на него дѣйствуйте: оно васъ пойметъ, оно вамъ рукоплещетъ и съ жадностью глотаетъ каждое ваше слово. Мы знаемъ, что Вашъ путь труденъ, Вашъ трудъ Египетскій: ибо Вамъ на каждомъ шагу придется вести борьбу съ старыми предразсудками, съ отживающимъ поколѣніемъ, которое особенно въ Литвѣ, любить васъ не можетъ и не будетъ. Ваше поле, это постоянное поле сраженія, но пусть же вашъ мечъ будетъ обоюду остръ и да не коснется его ядъ лести, потворства, заносчивости... Посмотрите на гласность въ Русской и Польской литературахъ—о тѣ чего мы не боимся смѣло высказывать наши не совершенства, пороки, ошибки, а вы сейчасъ уже обидѣлись, испугались обвиненія, что Евреи лѣнивы и склонны къ праздношатательству; г. Кореву вы сочли какимъ то неистовымъ преслѣдователемъ Евреизма; циркуляръ, пролагающій путь къ совершенно новой еще у насъ, такъ сказать правительственной гласности, вы перетолковали, отреклись отъ собственнаго прежняго сознанія, доказавшаго, что вы можете быть правдивымъ судьею въ дѣлѣ народности, что ваши побужденія, что ваша душа и любовь къ народу, благородны, чисты и незапятнаны грязью суевѣрія и отсталости... Не можете же вы желать, чтобы христіанскіе органы не касались Еврейскихъ вопросовъ; Евреи слишкомъ связаны съ нашими интересами, они, особенно въ Литвѣ, составляютъ громадное звено, около котораго вертится большая часть нашихъ житейскихъ потребностей; печатный органъ не для одной какой либо исключительной національности, но для всѣхъ, съ кѣмъ мы живемъ и съ кѣмъ связываютъ насъ интересы края. Ваше дѣло стоять на стражѣ, защищаться отъ неправды и пристрастія; но да не коснется же и васъ лицепріятіе и себялюбіе. Раны самолюбія весьма опасны; еще опаснѣе у фанатиковъ—но кто хочетъ быть руководителемъ, тотъ долженъ заглушить стонъ души и постоянно являться такимъ героемъ, какимъ явились вы въ N. 12.

Но перейдемъ ко второму вопросу, именно, дѣйствительно ли Евреи склонны къ праздношатательству и лѣни. Прежде всего, любя правду, мы должны сознаться, что авторъ совершенно правъ говоря о стѣснительномъ положеніи Евреевъ, по случаю ограниченія въ выборѣ мѣста для своей дѣятельности. Но изъ этого однако не слѣдуетъ чтобы *лишнія рабочія руки*, кои, по мнѣнію автора, *не въ состояніи создать лишней работы*, дѣлались тунеядцами, и чтобы Еврейскій органъ, вмѣсто возможнаго по крайней мѣрѣ, указанія способовъ пособить горю, оправдывалъ праздношатательство и такъ ожесточенно возставалъ противъ употребленія лѣнивцевъ къ очисткѣ улицъ и внутреннихъ дворовъ.

идетъ сперва по горамъ, ограничивающимъ озеро Иссыкъ-Куль съ южной стороны, а за тѣмъ по горамъ, идущимъ вдоль праваго берега рѣки Чу и далѣе, по сей послѣдней рѣкѣ, до предѣловъ Оренбургскаго края. Граница эта отстоитъ отъ Омска, главнаго пункта Западной Сибири, на разстояніи около 1,500 верстъ къ югу, и для защиты ея со стороны Кокана у насъ были построены укрѣпленія: Вѣрное (штабъ сибирск. N 8-й бат.), въ разстояніи около 70 верстъ отъ границы, и небольшой передовой укрѣпленный постъ Кастекъ*) на 120 чел. пѣхоты и полсотни казаковъ.

Для отвращенія опасностей, которыми угрожало нашей южной сибирской границѣ подобное поведеніе коканцевъ, признано было необходимымъ въ маѣ мѣсяцѣ сосредоточить въ укр. Вѣрномъ особый отрядъ изъ шести ротъ пѣхоты, шести сотенъ казаковъ, при 8-ми орудіяхъ и ракетной командѣ, начальство надъ которымъ, а также и надъ всѣми войсками въ Заилійскомъ краѣ, поручено было генеральнаго штаба полковнику Циммерману.

Но желая и въ этотъ разъ образумитъ коканцевъ путемъ убѣжденія, генералъ-губернаторъ Западной Сибири, генералъ отъ инфантеріи *Гасфортъ*, согласно даннымъ по сему предмету указаніямъ Его Императорскаго Величества, поручилъ полковнику *Циммерману* ограничиться лишь наблюденіемъ и оборономъ границъ, и удерживаться отъ наступленія, если не будетъ вызванъ на то коканцами. Вмѣстѣ съ тѣмъ генералъ *Гасфортъ* вошелъ въ сношеніе съ коканскимъ правительствомъ о прекращеніи безпорядковъ на нашей границѣ, и предупреждалъ о тѣхъ невыгодныхъ для него послѣдствіяхъ, къ которымъ могутъ привести коканцевъ враждебныя дѣйствіи противъ Россіи.

Всѣ эти кроткія мѣры и въ этотъ разъ были дурно поняты коканцами, и заблаговременный сборъ отряда нашего на границѣ оказался какъ нельзя болѣе кстати.

Въ началѣ минувшаго іюля, коканцы произвели одновременно вторженіе въ восточную и западную части нашей южной сибирской границы.

8-го іюля отрядъ коканцевъ, числомъ до 5 т. человѣкъ, сдѣлалъ нападеніе на нашъ передовой постъ Кастекъ, а другія партіи появились въ Тюменской волости и успѣли захватить до 1,000 лошадей.

Нападенія на Кастекъ, благодаря мѣрамъ, принятымъ полковникомъ *Циммерманомъ*, окончились для коканцевъ безуспѣшно. Внезапно появившись подъ Кастекомъ, коканцы, не смотря на свою многочисленность, не рѣшились произвести нападенія; слабый этотъ постъ былъ во время усиленъ, и потому они ограничились поджогомъ сѣна, а между тѣмъ, въ тотъ же день, на выручку Кастека, подоспѣлъ полковникъ *Циммерманъ*, стоявшій въ это время съ отрядомъ на границѣ, въ пространствѣ между Вѣрнымъ и Кастекомъ.

9-го іюля войска перешли въ наступленіе, и коканцы, испытавъ большую потерю, были вынуждены бѣжать.

Нападеніе коканцевъ въ Тюменской области, въ началѣ успѣшное для нихъ, было отбито нашими казаками. Партіи ихъ были разсѣяны, и захваченная ими добыча 1,000 лошадей была возвращена.

Всѣ описанныя происшествія доказывали, что образумить коканцевъ и возстановить спокойствіе на нашей границѣ можно только силою оружія.

*) Укрѣпленный постъ Кастекъ, построенный на рѣкѣ того же имени, находится въ разстояніи 80 верстъ къ западу отъ Вѣрнаго, и расположенъ впереди горнаго прохода Суокъ-Тюбе, чрезъ который сколище киргизъ и коканцевъ не разъ проникали въ наши предѣлы.

Чтобы достигнуть этихъ цѣлей, достойно наказать коканцевъ, и вмѣстѣ съ тѣмъ навсегда обезпечить наши предѣлы на будущее время, отряду полковника Циммермана, въ минувшемъ августѣ мѣсяцѣ, приказано было перейти границу, и овладѣть ближайшими къ намъ коканскими укрѣпленіями: Токмакъ и Пишпекъ, лежащими въ верховьяхъ р. Чу, и которыя постоянно служили опорнымъ пунктомъ для коканцевъ, при враждебныхъ противу насъ дѣйствіяхъ.

Предпріятіе это нынѣ окончено съ полнымъ успѣхомъ—оба названныя коканскія укрѣпленія, съ находившимися въ нихъ гарнизонами, артиллеріею и запасами взяты при самой ничтожной съ нашей стороны потерѣ.

Подробности экспедиціи въ верховьяхъ р. Чу, будутъ объявлены вслѣдъ за симъ, по возвращеніи донесенія генерала Гасфорта отъ Его Величества.

ВАРШАВА.

11-го Октября утромъ ЕГО ИМПЕРАТОРСКОЕ ВЕЛИЧЕСТВО ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ принималъ въ Бельведерскомъ дворцѣ Императора Австрійскаго.

Въ 1-мъ часу ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ съ ГОСУДАРЕМЪ НАСЛѢДНИКОМЪ ЦЕСАРЕВИЧЕМЪ изволилъ прибыть на поля за Повонзковскою заставою, гдѣ въ присутствіи всѣхъ Высокихъ гостей, произведенъ былъ смотръ войскамъ собраннымъ подъ Варшавою; послѣ чего ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ вмѣстѣ съ Императоромъ Австрійскимъ изволилъ отправиться въ Лазенковскій дворецъ и оставивъ въ ономъ Его Величество, въ 4-мъ часу возвратился въ Бельведерскій дворецъ.

Въ 5½ часовъ, у ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА былъ большой обѣденный столъ.

Вечеромъ же въ 9-ть часовъ данъ былъ балъ у намѣстника Царства Польскаго князя Горчакова, удостоенный присутствіемъ ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА, Императора Австрійскаго, Принца регента Прусскаго, ГОСУДАРЯ НАСЛѢДНИКА ЦЕСАРЕВИЧА, Великаго Герцога Саксенъ-Веймарскаго, Великаго Герцога Макленбургъ-Шверинскаго, Принцевъ Карла и Альберта Прусскихъ, Августа Виртембергскаго, Юрія Мекленбургъ-Стрелитскаго, Гессенъ-Кассельскаго, Гессенъ-Дармштатскаго и Гогенцоллернъ-Сигмарингенскаго. Въ половинѣ втораго, послѣ ужина, ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ изволилъ отвезти Императора Австрійскаго въ Лазенковскій дворецъ и потомъ возвратиться въ Бельведеръ.

12-го Октября въ 11¾ часовъ утра на Лазенковскихъ поляхъ въ присутствіи ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА и всѣхъ Высокихъ гостей произведено было ученье съ пальбою, въ которомъ участвовало 37 баталіоновъ пѣхоты, 13 эскадроновъ кавалеріи, 6 сотенъ козаковъ и артиллерія съ 102 орудіями.

Въ 5-ть часовъ по полудни ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ вмѣстѣ съ Принцемъ регентомъ изволилъ прибыть въ Лазенковскій дворецъ, du ciągnie się najprzód przez góry, otaczające jezioro Issyk-Kul od południa, a następnie przez góry ciągnące się po nad prawym brzegiem rz. Czu i daléj, wzdłuż téj rzeki aż do granic kraju Orenburskiego. Granica ta odległą jest od Omska, głównego punktu Syberji Zachodniéj, blizko o 1,500 wiorst na południe, i dla obrony jéj mamy pobudowane fortyfikacje: Wierny (sztab 8 batal. syberyjskiego) o 70 wiorst od granicy, i niewielkie czatowe stanowisko warowne Kastek*) na 120 ludzi piechoty i półseciny kozaków.

Dla odwrócenia niebezpieczeństw, jakiemi groziło naszym południowym granicom Syberji takie zachowanie się Kokańczykow, uznaném było za rzecz niezbędną w maju zgromadzić w warowni Wierny osóbny oddział z sześciu rot piechoty, sześciu secin kozaków, przy 8-miu działach i oddziału rakietników, którego dowództwo, oraz dowództwo wszystkich wojsk w Zailijskim kraju znajdujących się, poruczone było pułkownikowi jeneralnego sztabu Zimmermanowi.

Chcąc atoli i tą razą upamiętać Kokańczyków drogą przekonania, jenerał-gubernator Syberji Zachodniéj, jenerał-piechoty *Hasfort*, stosownie do danych mu w tym celu instrukcji Jego Cesarskiej Mości, poruczył pułkownikowi Zimmermanowi ograniczyć się tylko na obserwacji i obronie granic, wstrzymując się od kroków zaczepnych, jeżeli nie będzie zmuszonym ku temu przez Kokańczyków. Jenerał *Hasfort* wszedł zarazem w korrespondencję z rządem kokańskim względem powściągnienia niesforności na naszéj granicy, i przestrzegał o tych niedogodnych dlań skutkach, do jakich mogą doprowadzić Kokańczyków nieprzyjacielskie kroki przeciwko Rossji.

Wszystkie te łagodne środki i tą razą źle były zrozumiane przez Kokańczyków, tak iż wczesne zebranie oddziału naszego na granicy, okazało się bardzo w porę.

W pierwszych dniach zeszłego lipca, Kokańczycy jednoczasowie wtargnęli do części wschodniéj i zachodniéj naszéj południowéj granicy Syberyjskiej.

Dnia 8 lipca oddział Kokańczyków, do 5 t. ludzi wynoszący, atakował nasze stanowisko naczelne Kastek, gdy tymczasem inne partje ukazały się we włości Tiumińskiéj i do 1,000 koni zachwycić zdołały.

Napady na Kastek, dzięki środkom przez pułkownika Zimmermana przedsięwziętym, pozostały dla Kokańczyków bez skutku. Nagle ukazawszy się pod Kastekiem, Kokańczycy pomimo swéj liczby przeważnéj, nie odważyli się szturmować: słabe to stanowisko zostało w porę wzmocnione, tak iż musieli zaprzestać na spaleniu zapasów siana, gdy tymczasem w tymże dniu właśnie na odsiecz Kastekowi przybył pułkownik Zimmerman, który podówczas stał z oddziałem na granicy, na przestrzeni między Wiernym i Kastekiem.

9-go lipca wojska posunęły się naprzód, i Kokańczycy poniosłszy znaczną stratę, zmuszeni byli ratować się ucieczką.

Początkowe powodzenie Kokańczyków w obwodzie Tiumińskim, było zaraz przez kozaków naszych wstrzymane. Partje ich po doznanych porażkach rozpierzchły się, a zdobycz 1,000 koni została im odjęta.

Wszystkie wypadki opisywane przekonywały, że upamiętać Kokańczyków i przywrócić spokojność na naszéj granicy, można tylko za pomocą oręża.

*) Stanowisko ufortyfikowane Kastek, wzniesione nad rzeką tegoż imienia, znajduje się w odległości 80 wiorst na zachod Wiernego i leży tuż przy wąwozie Suok-Tiube, przez który tłumy Kirgizow i Kokańczyków nie jednokrotnie do naszych granic wpadały.

Dla osiągnienia tych celów, należytego ukarania Kokańczyków i zabezpieczenia od napaści raz na zawsze naszych granic, oddziałowi pułkownika Zimmermana w zeszłym sierpniu kazano przekroczyć granicę i opanować najbliższe ku nam warownie kokańskie: Tokmak i Piszpek, położone u źródeł rz. Czu, które ciągle służyły za punkt oparcia się Kokańczyków, przy prowadzeniu przeciwko nam działań nieprzyjacielskich.

Obecnie przedsięwzięcie to zostało ukończone z zupełném powodzeniem—obie wymienione kokańskie forteczki, ze znajdującemi się w nich załogami, artyllerją i zapasami zdobyliśmy przy nic nieznaczącéj z naszéj strony stracie.

Szczegóły wyprawy u źródeł rz. Czu, będą ogłoszone niezwłocznie po otrzymaniu napowrót raportu jenerała Hasforta od Najjaśniejszego Cesarza Jego Mości.

WARSZAWA.

Dnia 11 października, zrana, CESARZ JEGO MOŚĆ przyjmował w pałacu Belwederskim Cesarza Austryjackiego.

O godzinie 1-éj, NAJJAŚNIEJSZY CESARZ JEGO MOŚĆ wraz z JEGO CESARSKĄ WYSOKOŚCIĄ NASTĘPCĄ CESARZEWICZEM raczył przybyć na pola za rogatką Powązkowską, gdzie w obecności wszystkich Wysokich Gości, odbył się przegląd wojsk pod Warszawą zebranych; poczém JEGO CESARSKA MOŚĆ wraz z Cesarzem Austryjackim raczył udać się do pałacu Łazienkowskiego i zostawiwszy w nim Jego Cesarską Mość, o godzinie 4-éj powrócił do pałacu Belwederskiego.

O pół do 6-éj u NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA JEGO MOŚCI był wielki obiad.

Wieczorem zaś o godzinie 9-éj, u namiestnika Królestwa Polskiego księcia Gorczakowa był bal, który zaszczycili swoją obecnością NAJJASNIEJSZY CESARZ JEGO MOŚĆ, Cesarz Austryjacki, książe regent Pruski, JEGO CESARSKA WYSOKOŚĆ NASTĘPCA CESARZEWICZ, Wielki książe Sasko-Wejmarski, Wielki książe Meklemburg-Szweryński, książęta Karol i Albert Pruscy, August Wirtemberski, Jerzy Meklemburg-Strelicki, Hessko-Kasselski, Hessko-Darmsztadski i Hohenzollern-Sigmaringen. O pół do drugiéj, po wieczerzy JEGO CESARSKA MOŚĆ raczył odwieźć Cesarza Austryjackiego do pałacu Łazienkowskiego, poczem powrócił ztamtąd do Belwederu.

Dnia 12-go października, o trzy kwadranse na 12-tą zrana, na polach Łazienkowskich, w obecności NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA JEGO MOŚCI i wszystkich Wysokich Gości, odbyły się manewra z ogniem, w których wzięło udział 37 bataljonów piechoty, 13 szwadronow jazdy, 6 secin kozaków i artyllerja ze 102 działami.

O godzinie 5-éj po południu, NAJJAŚNIEJSZY CESARZ JEGO MOŚĆ wraz z Księciem Regentem raczył przybyć do pałacu Łazienko-

---

Авторъ рѣшился даже циркуляру сдѣлать упрекъ за то, что будто бы онъ не явилъ *особеннаго желанія проникнуть по глубже въ предметъ*. Напротивъ, только прямой и глубокій взглядъ на предметъ и могъ породить подобный циркуляръ.

Пусть же данныя, которыя мы приведемъ здѣсь, убѣдятъ автора, до какой степени тунеядство Евреевъ развито въ Литвѣ.

Для соображеній нашихъ возьмемъ городъ Вильно, какъ ближе намъ знакомый; предупреждаемъ однако, что цифръ, которыя сейчасъ представимъ, авторъ не найдетъ въ журналѣ министерства внутреннихъ дѣлъ,—но что онѣ вѣрны, и почерпнуты изъ оффиціальныхъ источниковъ, въ этомъ редакція принимаетъ на себя полную отвѣтственность.

По X народной переписи, въ настоящее время, Евреевъ въ Вильнѣ считается 9639 муж. и 13890 ж. пола душъ,—всего 23,529 душъ, записанныхъ въ сказки, изъ числа коихъ 666 евреевъ и 53 еврейки, а всего 719 душъ *) находится въ отлучкѣ по паспортамъ; исключивъ это число и прибавивъ 6141 муж. и 3990 жен., всего 10131 душу **) проживающихъ въ Вильнѣ по паспортамъ изъ другихъ городовъ, выходитъ наличное число населенія 32941 душа обоего пола. Въ этомъ числѣ: купцевъ 519, у нихъ прикащиковъ и сидѣльцевъ, полагая по двѣ души на каждаго купца, 1038 душъ***) обоего пола; содержателей мѣщанскихъ давокъ 351; считая на каждую, кромѣ содержателя и его жены, по 3 сидѣльца, или всего по 5 душъ на давку выйдетъ всего 1755; цеховыхъ ремесленниковъ 813, ихъ подмастерьевъ и учениковъ 1312 ****); предположивъ, что каждый ремесленникъ имѣетъ жену и дѣтей, коихъ содержитъ своимъ трудомъ, прибавимъ къ каждому ремесленнику 4 души, т. е. 3324 души; остается еще прибавить, хотя наглядно, всѣхъ тѣхъ, кои имѣютъ менѣе или болѣе опредѣлительный родъ занятій, какъ напр. служителей богатыхъ Евреевъ, служащихъ въ откупѣ, у подрядчиковъ, въ разныхъ конторахъ и т. п. 3000; невошедшихъ по какимъ бы то ни было случаямъ въ сословіе цеховыхъ ремесленниковъ, но состоящихъ при мастеровыхъ, а также, растовщиковъ, занимающихся извозомъ, переносомъ тяжестей, продажею дичи, зелени и т. п. наконецъ, причислимъ сюда даже тунеядное растеніе факторовъ, положимъ всего 4000. Вы видите, что мы нескупимся въ цифрахъ, гдѣ нѣтъ для нихъ вѣрныхъ данныхъ, и что же—итогъ всѣхъ тѣхъ, коихъ промыслъ и добываніе насущнаго хлѣба можетъ быть хотя наглядно опредѣленъ, составляетъ 15761 душу!!—Неугодно ли же намъ объяснить, что дѣлаютъ, чѣмъ занимаются остальные 17180 душъ? Вѣдь это не сотня, не другая; это вѣдь тысячи народа живущаго неизвѣстно чѣмъ и какъ?—Согласитесь, что вѣдь такой вопросъ заслуживаетъ особеннаго вниманія и мы просимъ всѣхъ, кому этотъ предметъ ближе знакомъ, разъяснить намъ его въ подробности.—Мы знаемъ, что изъ числа этихъ, около 2000 Евреевъ находятся въ крайней нуждѣ; знаемъ потому, что такое число, получаетъ отъ общества вспомоществованіе на праздникъ пасхи. Бѣдные могутъ быть и бываютъ во всѣхъ обществахъ; но вѣдь здѣсь же не всѣ бѣдны; вѣдь остальные добываютъ же себѣ хлѣбъ, чѣмъ и какъ?—Не здѣсь ли надобно искать источника въ высшей степени развитаго въ Вильнѣ перекупства, что порождаетъ естественнымъ образомъ значительное возвышеніе цѣнъ на всѣ съѣстные припасы; не отъ этого ли въ Вильнѣ можете получить сколько угодно безбандерольныхъ иностранныхъ сигаръ, среди бѣлаго дня свободно разносимыхъ по домамъ, можете купить сколько хотите такъ называемаго прусскаго чаю и разныхъ другихъ контрабандныхъ товаровъ; наконецъ, не отъ этого ли такая страшная цифра преступниковъ изъ Евреевъ, коихъ въ Виленской губерніи, по выведеннымъ въ памятной книжкѣ на 1860 годъ результатамъ, приходится 1 на 170 евреевъ и 1 преступница на 1037 евреекъ?—Ежели мы во всемъ этомъ ошибаемся, научите же насъ, растолкуйте, въ чемъ именно заключается тайна, доставляющая средства жизни тысячамъ народа, коихъ промыслъ и родъ занятій совершенно неизвѣстны.

Вы, можете, г. О. Р., сказать намъ на это, что излишнее число рукъ, неможетъ создать лишней работы. Конечно такъ!—Но отъ чего же вы не вспомните, что напр. у насъ въ Виленской губерніи, количество земли требуетъ для обработки еще значительнаго числа рукъ; что правительство предоставляетъ всѣ способы и средства перехода въ земледѣльцы. А сколько ихъ у насъ? 1435 муж. и 1531 жен. пола душъ на всю губернію!—Но кромѣ земледѣлія, къ которому Евреи питаютъ такое отвращеніе, укажите намъ, гдѣ же стихія производительнаго труда Евреевъ *внѣ плуга?*—Нельзя же вѣдь всѣмъ заниматься только торговлею и ремесломъ. Вы видите, что напр. въ Вильнѣ нужное число рукъ занято ремесломъ и торговлею,—остается излишекъ—плугомъ онъ заниматься не хочетъ,—такъ отъ чего же Ваши единовѣрцы непользуются разными случаями честнымъ трудомъ заработывать себѣ кусокъ хлѣба? Отъ чего ихъ небыло при постройкѣ желѣзной дороги? Отъ Вильна до Динабурга и отъ Вильна до границы, а также по линіи до Варшавы, работали десятки тысячъ народа, взятаго отъ плуга; управленіе постоянно нуждалось въ рабочихъ и принимало всякаго, кто только хотѣлъ трудиться. Кажется, отъ чего бы этимъ *излишнимъ рукамъ* не обратиться именно туда, гдѣ этихъ рукъ было недостаточно? Такъ нѣтъ, на всемъ пространствѣ линіи желѣзной дороги, Евреевъ въ числѣ рабочихъ, небыло совершенно; было только нѣсколько десятковъ занимавшихся возкою камней, баласта, кирпича, доставкою дровъ, строеваго лѣсу; чаще же всего встрѣчались при харчевняхъ; при *земляныхъ же работахъ не было ни одного* *). Но позвольте, я вамъ приведу частный случай, памятный въ Вильнѣ. Въ 1858 году, его впр., г. генералъ-губернаторъ обратилъ вниманіе, что еврейская школа на Снипишкахъ находится въ самомъ отвратительномъ, полуразрушенномъ видѣ. Поэтому его впрство призвавъ болѣе зажиточныхъ Евреевъ, предложилъ имъ возобновить ее на счетъ добровольныхъ приношеній. Сборъ шелъ успѣшно и вскорѣ начались работы. Замѣтьте же: возобновляется *Еврейская* школа, возобновляется насчетъ приношеній—и въ числѣ рабочихъ не было ни одного еврея, ни одной еврейки. А между тѣмъ, въ это же самое время, вокругъ возобновляемой въ потѣ чела, среди знойнаго лѣта, христіанами школы, постоянно вы могли видѣть едва ли не все населеніе Евреевъ на Снипишкахъ, лѣниво расхаживающихъ и ровно ничего недѣлающихъ, за исключеніемъ развѣ вязанья чулковъ. Скажите, неужели васъ не возмущаетъ подобный фактъ? Скажите, какъ же назвать это, ежели не лѣнью, праздношатательствомъ! И сколько мы могли бы насчитать подобныхъ случаевъ! Да что тутъ частные случаи.—Неужели вы не проѣзжали по нашимъ мѣстечкамъ? Неужели вы не замѣтили многочисленныхъ еврейскихъ семействъ до сихъ поръ, не смотря на запрещеніе правительства, прозябающихъ при каждой корчмѣ, тайно ими арендуемой. Неужели васъ не оскорбляетъ самая мысль, что столько вашихъ единовѣрцевъ избрали для себя такой противу человѣчный и самый низкій родъ жизни, распаивая народъ—извлекать изъ него пользу. Обогощаться отъ безумія людей, разставлять сѣти опьяненія и пользоваться имъ, не постыдно ли это?

Знаете ли вы, что въ Вильнѣ нѣтъ ни одной общественной прачки изъ евреекъ?—Знаете ли, что въ Вильнѣ можете насчитать сотни Евреевъ, живущихъ, чѣмъ бы вы думали?—*Аристократическимъ своимъ происхожденіемъ!*—Именно, есть Евреи носящіе фамилію богатыхъ и полезныхъ гражданъ—евреевъ, и эти богатые должны содержать ни за что, ни прочто, своихъ бѣдныхъ, но бѣдныхъ отъ лѣни и праздности, даже не родственниковъ, а только однофамильцевъ. Конечно это дѣлаетъ честь благодѣтелямъ, но не стыдно ли сложа здоровыя руки пользоваться такимъ образомъ благодѣяніями?

Вы недавно высказали мысль, что Евреи не вездѣ имѣютъ своихъ представителей въ обществахъ. Конечно это необходимо и полезно; но предметъ этотъ требуетъ еще большой разработки. Велики ли нравственныя силы этихъ обществъ, достаточно ли образованіе, чтобы умѣть воспрепятствовать своеволію, часто даже просто грабительству своихъ выборныхъ? Вѣдь есть же въ нѣкоторыхъ городахъ такіе выборные, или представители.—Поглядитека, какъ они пользуются своимъ правомъ; спросите у массы, среди которой найдете такъ много честныхъ, добросовѣстныхъ труженниковъ, полезныхъ гражданъ, спросите ихъ, каково имъ отъ этихъ *вліятельныхъ* представителей. Они вамъ скажутъ по секрету, сколько суммъ собранныхъ съ благотворительною цѣлію остается въ карманахъ этихъ благодѣтелей!

Отъ всей души желаемъ Вамъ успѣха въ вашихъ благородныхъ стремленіяхъ; помните, что главная основа улучшенія быта вашихъ единовѣрцевъ—это просвѣщеніе; что только молодое поколѣніе можетъ и будетъ пользоваться плодами благородныхъ сѣмянъ вами засѣваемыхъ.

Мы могли во многомъ ошибиться; исправьте же, научите насъ; но не обижайтесь, не сердитесь, не считайте врагами людей, кои уважаютъ въ Евреѣ человѣка и гражданина.

*) По свѣдѣніямъ Гор. Дум. 16 октября.
**) По свѣдѣніямъ Гор. Полиціи 16 октября.
***) Здѣсь показано не число лицъ объявившихъ капиталы; но число лицъ составляющихъ купеческія семейства; члены этихъ семействъ разумѣется сами и исполняютъ обязанности прикащиковъ и сидѣльцевъ; но несмотря на это, мы еще прибавляемъ по двѣ души на каждое семейство.
****) Въ числѣ цеховыхъ ремесленниковъ находятся: скорняки, кольщики, типографные наборщики, столяры, сапожники, портные, жестянники, цирюльники, кузнецы, щеточники, бронзовники, токары, перчаточники, часовыхъ дѣлъ мастера, красильщики, переплетчики, ювелиры, рѣзчики, позументщики, шапочники, трубочисты. Есть еще цехи называемые *тюфячный* и *зонточный*.

*) Мы основываемъ это показаніе на точномъ свѣдѣніи, полученномъ изъ источника, гдѣ сосредоточивалось управленіе рабочими на желѣзной дорогѣ. Всѣхъ рабочихъ отъ Динабурга до Свенцяны было 9,500 чел.; отъ Свенцяны до Вильна 2,200; отъ Вильна до Ковно 2,500. Кромѣ того плотниковъ, каменьщиковъ, каменотесовъ, кузнецовъ 1,100, а всего 15,300. Въ этомъ числѣ Евреевъ небыло вовсе. Они искали легкихъ занятій, представляющихъ возможность безъ труда получать хорошіе барыши. „*Сколько именно ихъ было*,“ пишутъ намъ, „*опредѣлить невозможно; ибо они никогда не жили на одномъ мѣстѣ, безпрестанно переходя съ мѣста на мѣсто и уклоняясь по обыкновенію отъ всякой общинной контроли*.“

гдѣ былъ большой обѣденный столъ, къ коему, кромѣ всѣхъ Высокихъ гостей, были также приглашены нѣкоторые изъ гг. генераловъ и высшихъ гражданскихъ чиновниковъ.

Въ 8-мъ часовъ ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ вмѣстѣ съ Высокими гостями удостоилъ СВОИМЪ присутствіемъ придворный театръ въ Помаранчарни, гдѣ былъ представленъ балетъ „Корсаръ. *(Варш. газета).*

Въ послѣднемъ N. нашего Вѣстника, въ статьѣ: „По поводу письма г. Сикстуса и пр.“ при исчисленіи пожертвованій въ пользу учебныхъ заведеній Виленскаго учебнаго округа, мы сдѣлали нѣкоторые пропуски, которые спѣшимъ теперь пополнить.

Именно, говоря о преобразованіи Новогрудскаго пяти-класснаго училища въ гимназію, мы не упомянули о томъ, какъ много существенной пользы заведенію принесъ въ этомъ дѣлѣ почетный смотритель училищъ Новогрудскаго уѣзда, камергеръ Двора Его Императорскаго Величества князь К. Радзивиллъ. Занимая эту должность съ 1845 г., князь К. Радзивиллъ постоянно оказываетъ самое дѣятельное сочувствіе, самую заботливую внимательность къ потребностямъ ввѣренныхъ его попеченію заведеній.

Въ Гроднѣ, губерискій предводитель дворянства камеръ-юнкеръ двора Е. И. В. Оржешко пожертвовалъ въ настоящемъ году мѣстной гимназіи на обзаведеніе необходимыми принадлежностями при обученіи дѣтей гимнастикѣ 500 руб.

Въ Ковенской губерніи въ м. Іоганишкеляхъ приходское двухъ-класное училище и находящійся при немъ госпиталь стараніями почетнаго смотрителя училищъ и предводителя дворянства Поневѣжскаго уѣзда Ф. Карпя изъ самаго жалкаго положенія возведены нынѣ на степень благоустроенныхъ заведеній. Тамъ же предполагается къ открытію, и агрономическая школа. Мы должны также замѣтить, что дѣятельность г. Карпя не ограничивается одними матеріальными вспоможеніями, но имѣетъ благотворное вліяніе и на нравственную сторону учащихся.

Не менѣе отрадное явленіе представляетъ и Бобруйское уѣздное училище, по тому теплому участію, какое принимаетъ въ его интересахъ почетный смотритель училищъ Бобруйскаго уѣзда С. Келчевскій, исполняющій эту обязанность въ продолженіи многихъ лѣтъ. Ему близки и преподаватели и учащіеся. Онъ знаетъ ихъ нужды и помогаетъ имъ, поощряетъ прилежныхъ учениковъ наградами, а бѣднѣйшихъ изъ нихъ снабжаетъ всѣмъ необходимымъ: книгами, одеждою и обувью.

Съ удовольствіемъ заносимъ на страницы нашей газеты такіе достойные подражанія факты.

ВИЛЬНО.

Его высокопревосходительство, г. Виленскій военный, Гродненскій и Ковенскій генералъ-губернаторъ, генералъ-адъютантъ, генералъ отъ инфантеріи В. И. *Назимовъ*, 18-го октября возвратился изъ Динабурга по желѣзной дорогѣ.

Командиръ 1-го армейскаго корпуса, генералъ отъ инфантеріи И. М. *Лабинцовъ*, возвратился изъ г. Ковно.

Г. попечитель Виленскаго учебнаго округа, генералъ-лейтенантъ баронъ *Е. П. Врангель*, 18-го сего мѣсяца возвратился изъ г. Ковно.

---

wskiego, gdzie dany był wielki obiad, na który, prócz wszystkich Wysokich Gości, byli także zaproszeni niektórzy z pp. jenerałów i wyższych urzędników cywilnych.

O godzinie 8-éj CESARZ JEGO MOŚĆ wraz z Wysokimi Gośćmi zaszczycił SWOJĄ obecnością teatr nadworny w Pomarańczarni, gdzie przedstawiony był balet „Korsarz“. *(Gaz. Warsz.).*

W ostatnim numerze Kurjera, w artykule: „Z powodu listu Sykstusa i t. d.“ wyliczając ofiary na rzecz naukowych zakładów Wileńskiego okręgu naukowego, opuściliśmy kilka faktów przypadkiem i tę naszą pomyłkę śpieszymy sprostować.

Mówiąc o utworzeniu Nowogródzkiego gimnazjum ze szkoły powiatowéj o pięciu klassach, nie wspomnieliśmy o korzyściach, jakie odniosła szkoła, z pomocy i wpływu kuratora honorowego, Szambelana Dworu Jego Cesarskiej Mości ks. K. Radziwiłła. Zostając na téj posadzie od r. 1845, ks. K. Radziwiłł wciąż czynnie się przykłada do podniesienia jego troskliwéj opiece powierzonego zakładu.

W Grodnie, marszałek szlachty gubernii Grodzieńskiéj kamerjunkier dworu J. C. M. Orzeszko ofiarował w bieżącym roku, na rzecz opatrzenia miejscowego gimnazjum w konieczne pomoce naukowe rubli srébrem 500.

W gubernii Kowieńskiéj w miasteczku Johaniszkielach, dzięki staraniom i opiece Poniewieżskiego marszałka szlachty P. F. Karpia, parafjalna szkoła o dwóch klassach i exystujący przy niéj szpital, wydźwignięte zostały z najopłakańszego stanu. W tém samém miasteczku ma być założoną szkoła agronomiczna. Winniśmy tu także dodać, że czynny współudział P. Karpia nie ogranicza się li tylko materjalną pomocą, lecz wywiera wpływ zbawienny i na moralną stronę uczniów.

Nie mniéj pocieszające zjawisko spostrzegamy i w szkole Bobrujskiéj, gdzie szczere współczucia dla szkoły, kuratora honorowego p. S. Kiełczewskiego, pełniącego ten obowiązek od lat kilku, zapewnia należyty postęp przez ciągłe zbliżenie się z nauczycielami i uczniami. Przeznał on ich potrzeby, i stara się im zaradzić; pilnych uczniów zachęca nagrodami, a biedniejszych opatruje we wszystkie pomoce naukowe, i w odzież.

Z prawdziwą przyjemnością zamieszczamy w szpaltach naszego pisma, fakta godne naśladowania.

WILNO.

JW. Wileński wojenny, Kowieński i Grodzieński jenerał-gubernator, jenerał-adjutant, jenerał piechoty *W. Nazimow*, 18-go października wrócił koleją żelazną z Dynaburga.

JW. Dowódzca 1-go korpusu armji, jenerał-piechoty *J. Łabińcow*, wrócił do Wilna.

JW. Kurator okręgu naukowego Wileńskiego, jenerał-porucznik baron *I. Wrangiel*, 18-go t. m. wrócił z Kowna.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

Czego nikt nie oczekiwał, cesarz Franciszek-Józef wyrzekł się niepodobnéj do urzeczywistnienia myśli, a jednak przez lat 12 popieranéj z austryjackim uporem, myśli jednolitéj monarchji i zamiast godła: viribus unitis (zjednoczonemi siłami), zdaje się, iż odtąd przybiera godło pruskie: suum cuique (oddać każdemu, co jego). W manifeście do swoich ludów cesarz oświadczył, że prawa pojedyńczych narodowości, składających jego państwo, uznaje; że pragnie im zachować najdroższy dar Boski — mowę przodków, zaręczyć równość przed prawem i przypuścić do uczęstnictwa w rządzie. Przedsięwzięcie Franciszka-Józefa było do spełnienia niesłychanie trudném. Dzieje nie dawały przykładu konstytucji, tak różnorodne pierwiastki i tak sprzeczne dążenia, wiążącéj w jedną zgodną całość. W monarchjach trudno było szukać wzoru, bo ani Anglja, gdzie najwcześniéj wielka karta powstała, ani Francja, która w krwawéj pracy, ledwie na lat 18 dobrodziejstwa prawdziwéj konstytucji sobie zapewniła, ani Belgja, gdzie rozwój swobodnych ustanowień jest najwidoczniejszy, ani Prusy, które wniosły je w życie z takiém powodzeniem, naśladowanemi przez Franciszka-Józefa być nie mogły. Dziwném powikłaniem zdarzeń, koniecznością spajania tego, co się wzajemnie odpychało, rząd austryjacki zmuszony został szukać dla siebie wzoru zasad nowéj swojéj konstytucji w Ameryce i jeżeli to wielkie, dziś przedsięwzięte, dzieło dojrzeje, wykwitnie z niego potężna federacja ze wszystkiemi niedogodnościami, których pewno nie zrównoważą spodziewane korzyści. Ale cokolwiek bądź, Austrja nie miała wolności wyboru; ta jedna tylko dla niéj zostawała droga, bo Węgry były kamieniem obrazy, o który roztrącił się przysłowiowy upor austryjackich mężów stanu. Smierć dawnego królestwa węgierskiego w 1849 była tylko pozorną; wszystko zwiastowało bliższe lub dalsze zmartwychwstanie, bo chociaż rząd, po krwawém stłumieniu powstania Węgierskiego, cofnął odwieczną konstytucję, poodrywał od korony Węgierskiéj wiekowe jéj przynależytości: Siedmiogrod, Kroację, ziemię Słowacką, Serbską i Dalmacką; chociaż Węgry, jak wielkorządztwo, do trzeciéj tylko części dawnéj rozciągłości doprowadził, chociaż urzędnikami niemieckimi kraj zaludnił, mowę niemiecką do uniwersytetu i szkół wprowadził, dla zatarcia zaś śladów nawet dawnego bytu, wszelkie najdrobniejsze miejscowe ustanowienia pozmieniał, Węgrzy jednak, w ucisku i upokorzeniu, przechowali niepożyte uczucie służącego sobie prawa i bez rokoszów, bez spisków, nie przestawali powtarzać, że cesarz, jako król Węgierski, winien zobowiązania swych przodków spełnić i dawny porządek rzeczy przywrócić. Ten dwunastoletni przeciąg czasu będzie w dziejach Węgier jedną z epok najbardziej nauczających, bo i rząd austryjacki, obok jawnéj niesprawiedliwości, zaprowadził w tym kraju zbawienne, społeczne ulepszenia i sumienie narodu zajaśniało nieznaném mu dotąd światłem. Dawne urządzenie téj korony, jako wynikłość odwiecznéj dziejowéj pracy, zachowało głębokie ślady przesądów i nadużyć, z któremi rozstać się nie miano odwagi; ogromne i na krzywdzie niższych warstw towarzyskich, oparte przywileje szlachty, poddaństwo ludności wiejskiéj upadlające godność człowieka, pogarda różno-plemiennych spółmieszkańców jednéj ziemi ciężyły, jak zmora, nad Węgrami i w chwili niebezpieczeństwa, wystąpiły jak nieprzyjazne potęgi, jak powodź, która w swém szaleństwie groziła pochłonieniem i najwyższych darów Boskich i ohydnych pomników nierozumu i skażenia ludzkiego. Szlachta węgierska w epoce poprzedzającéj rok 1848, dumą i niesprawiedliwością nękała i obrażała swoich słowiańskich i rumuńskich spółbraci, niechciała wyzwolić ludu wiejskiego, nie dawała sobie mówić nawet o tém, że wszyscy mieszkańcy kraju winni, w miarę majątku, przyczyniać się do pospolitych ciężarów; opłatę osobistego podatku poczytując za znamię niewoli, sądziła iż splamiłaby swój klejnot szlachecki, poddając się podobnemu poniżeniu. Wszakże rząd austryjacki, czy to powodowany zemstą za świeże powstanie, czy idąc za wyższym głosem rozumu i sprawiedliwości, nieubłaganą ręką obalił to palladium złotych swobód i wobec swego prawa, czy bezprawia, wszystkich poddanych węgierskich, bez różnicy urodzenia, pod jedną modłę podciągnął; szlachta węgierska zmuszoną została do opłaty pogłównego i do osobistéj służby wojennéj; włościanie wyzwoleni od poddaństwa, równo-uprawnieni z ogółem narodu, już w urodzeniu swojém nie doznawali krępujących dotąd więzów. Stanęły dla nich otworem wszystkie zawody społecznego życia i każdy, byleby przekonał o wymaganém przez ustawy uzdolnieniu, miał prawo sięgać choćby po najwyższe godności w kościele, sądownictwie i obozie. Zapewne, że Austrja tym jednym czyném okupiła ciężkie, narodowi Węgierskiemu wyrządzone krzywdy; lecz i szlachta Magyarska ma wielką przd Bogiem i ludźmi zasługę, że tę ustawę, choć niemiłą ręką podaną, przyjęła, jak na mężów rozumu i serca przystało. Głosu nawet szemrania nie podnosząc, szlachta węgierska przeciągnęła braterską rękę młódszym, a teraz dopiéro prawnie za synów jednéj rodziny uznanym braciom i nie zniżając się do nich, ich do siebie podniosła. Wkrótce błogie skutki takiego postępowania stawać się coraz widoczniejszemi poczęły. Sprawiedliwość, jaką szlachta ludowi wiejskiemu okazała, skłoniła ją do pojednania z krajami słowiańskiemi, przez tyle wieków dzielącemi dolę i niedolę spólnéj ojczyzny. Ze szlachetną otwartością wyznała swe dawne winy; serca słowiańskie, tak uraz niepamiętne, łatwo przylgnęły do serc węgierskiéj spółbraci i zatęskniły za dawnym związkiem, który te ludności za dziadów i naddziadów łączył. Najdzielniéj przyczynił się do tego pojednania sam rząd austryjacki, narzucając całemu dawnemu królestwu urzędników niemców i mowę niemiecką. Uczucie spólnego oporu przeciw niemczyznie stało się tak żywém, że sami wiedeńscy krzewiciele Giermanizmu stracili nadzieję przeniemczenia Węgrów i Słowian, oraz ulękli się, aby obrona, z pola macierzystéj mowy, nie przeniosła się na szersze, namiętnościom dostępniejsze, w skutkach swoich nieobliczone, pole obrony obywatelskich rękojmi. Uznał to cesarz Franciszek-Józef; godność i głęboki polityczny rozum, jakiego członkowie Węgierscy Rady państwa tak świetne dali dowody, przekonały panującego, że słuszność jest po stronie Węgrów; postanowił więc wskrzesić dawny stan rzeczy, warując tylko najmocniéj, aby zaprowadzona przezeń równość przed prawem i wyzwolenie włościan, zostały nietykalnemi. Zdaje się, że ten objaw woli cesarskiéj, tak uroczysty, Węgrzy wdzięczném sercem przyjmą i w uczuciu radości zapomną o dwunastoletnim srogim ucisku. Już to samo, że cesarz poruczył wykonanie przedwstępnych, do zwołania sejmu i koronacji, czynności baronowi Vay, że w najważniejszych przedmiotach kardynała-prymasa radzić się nakazał, rokuje najpiękniejsze nadzieje. Co do Węgier, można być spokojnym, że wszystko pomyślnie pójdzie, bo dawny, tak narodowi miły, stan rzeczy, zasilony nieocenionemi dobrami równo-uprawnienia i wolności ludu wiejskiego, zaspokoi najśmielsze życzenia prawdziwych miłośników ojczyzny. Lecz i dalsze części austryjackiej monarchji spodziewać się powinny pogodniejszéj, niż dotąd przyszłości. Trudno wprawdzie utworzyć sobie jasne pojęcie o téj misternéj machinie politycznéj, która, szanując rozmaitość, jedność wydać powinna, dopóki statuta, dla pojedyńczych ziem i królestw zapowiedziane, ogłoszonemi nie zostaną. Wszakże przynajmniéj co do Galicji, spokojnym być należy, bo poruczona praca wygotowania statutu hrabiemu Agenorowi Gołuchowskiemu, jak równie urządzenie stosunków mowy do wykładu w uniwersytecie Krakowskim i dalszych zakładach naukowych, pozwala sądzić, że żadna myśl wsteczna, wydaniu dyplomatu nie towarzyszyła. Cesarz we wszystkich listach, do dostojników swoich rozpisanych, zaleca największy pośpiech w wykonaniu poruczonéj im pracy. Wkrótce więc jaśniéj przejrzymy na tym, nieco jeszcze zamglonym, widnokręgu nowéj, konstytucyjnéj, Austryjackiéj monarchji.

PAMIĘTNIKI MUCHY.

WYDANE

przez

ZBIGNIEWA.

(Dalszy ciąg ob. N. 81).

V

„Téj miłości eterycznéj! platonicznéj!...
... Już to bardzo stara nuta...
Mówią dziś o niéj jako o cudach!
Lub jak o kościach dawno zwarłego Mamuta,“
(*Jordan.*)

Muzyka, taniec, światła, kwiaty, brylanty, gwar, lody, wszystko to oblane sztuczną wonią, zowie się jedném uroczém słowem: „Bal“... Atmosfera balu jest tak różną od atmosfery powszedniego życia, jak zwyczajny stan zdrowia spokojnego człowieka, od stanu gorączkowego szulera!... Zauważyłem, że na balu każdy jest piękny i dobry, wszyscy sobie życzliwi i równi; kochają się, kłaniają, ściskają sobie ręce, i pytlują przez sitko konwenansowe marymoncką mączkę grzecznostek, a każdy upudrowany tą mączką, rad się przegląda w zwierciadle miłości własnéj!

Naprawdę, miło jest spójrzeć na to tęczobarwne koło wesoło plącającéj młodzi po szklistéj jak jezioro posadzce. Zda się, że to jedna kochająca rodzina wyprawia ofiary w pląsach na cześć „bóstwa skoków,“ a zatknąwszy uszy, myślałbyś że Gnomy otoczyły śmiertelnika, chcąc go zaczarować powiewem gaz i kwiatów.

Owoż ja Mucha, znalazłszy się w tym wirze balowym, dziwnie byłem pomieszany, nie wiedząc co ze sobą począć, i gdzie się obrócić,— ha! myślę sobie, wzlecę na żyrandol, co tak majestatycznie kołysze się u stropu, i będę się przypatrywał z wyżyn moich stearynowych.

Jakoż myśl tę wykonałem natychmiast i zostałem od razu jaśnie oświeconą Muchą!... Miły Boże! jakto nie wiele potrzeba wznieść się wysoko i błyszczeć, śmiałości, tylko śmiałości!...

A tak sobie siedząc i radując się sam sobą, spostrzegam z dala pająka, co z największą spokojnością snuł sobie pajęczynę między fugami kryształu.

—Co acan tu porabiasz?—pytam z góry.

—Przędę,—odpowiada treściwie zapytany, niepatrząc wcale na mnie.

—I cóż z twojéj przędzy, ponawiam pytanie, kiedy jutro, albo pojutrze zniszczoną zostanie?...

—A, to już nie moja w tém rzecz, mówi z równą flegmą jegomość pająk,—ja przędę, bo mi kazano.

—Acan dobrodziéj zapewne odprawiasz pokutę?—pochwyciłem z domyślnością.

—A czyżbym inaczéj prządł po śmierci?

—A niemógłbym wiedzieć, czém byłeś za życia p. pająku?

—Byłem szambelanem dworu najjaśniejszego Stanisława Augusta, pierwszym jego ulubieńcem, poetą i krasomówcą.—Pisałem „Ody“ na cześć jego butów,—„Treny“ kiedy miał niestrawność,—„Dytyramby“ jeśli wygrał w billard. Owoż byłem na czele owoczesnéj szkoły rymotworców i pochlebców, stąd miałem zawistnych co mię chcieli zapoznać wobec świata, lecz uniknąłem tego, wygłaszając światu sam swoją wielkość. (*)

—I dla czegoż szanowny szambelanie, jeśli wolno zapytać, przemieniony zostałeś w pajęczosnuja?...

—Dla téj saméj przyczyny, co acan w muchę mości kolego.

—No, ja sprawiedliwie zostałem Muchą, bom przez cały ciąg życia człowieczego miał wszystkie gusta i usposobienia Muchy, jakoto: próżnowałem, latałem z kąta w kąt, śmiałem się ze wszystkiego, płatałem figle spokojnym ludziom i t. p. A wiesz jegomość dobrodziéj, że podług metempsychozy natura zmienioną być nie może, choć postać cielesna zmienia zewnętrzne kształty; ależ ty szambelanie coś pisał,—i turbował głowę przez życie całe co zjeść i jak zabawić swego monarchę!—tobie, taka pokuta?

—Lingua est indicium animi, odparł z godnością dworak, co jeśli nie nie rozumiesz, to ci wytłumaczę:—(bo wy dziś nietędzy łacinnicy) »poznać zaraz z mowy, jakiéj kto jest głowy.“ Acan, mości Burczy-mucho nie grzeszysz jak widzę zbytnim dowcipem i domyślnością.

—Jakto mam rozumieć? zapytałem nieco urażony.

—Tak masz rozumieć jak jest, jeśli mówisz o sobie, że natura i po śmierci zmienioną być niemoże, i w inno-bycie jesteś czém byłeś za życia, toć i zemną rzecz się ma tak samo: tyś próżnował, a jam pisał, tyś śmiał się, a jam rozśmieszał, i oba musiemy odprawiać pokutę.

—Ale ja o jedno pytam, dla czego jesteś pająkiem?

—Najsprawiedliwszy sędzia, zmienił mię dla tego w pająka, iż przez życie całe snułem wątłą pajęczynę słów, pochlebstw i rymów — na nic nikomu nie zdatną, a psującą dobry smak i czystość prawdy świętego natchnienia, przeto, czas zmiótł moją pracę, jak sługus jutro zmiecie miotłą nici które dziś nasnuję!

(*) Stanisław Trembecki, pod imieniem Bielowskiego tak pisał o sobie:

Bierz Trembecki twe pióro nieśmiertelnéj sławy,
Wyciśnij z niego godny wiersz bogów Warszawy,
Wyléj na papier silne twego myśli ducha...
Niech w twardych piersiach ogień ludzkości rozdmucha,
O Trembecki! ozdobo tak pięknego wieku!
Czému nieszczepisz w każdym twéj wielkości czleku!..

WŁOCHY.

Turyn, *16 października.* Na posiedzeniu senatu minister sprawiedliwości, p. Cassinis, wykłada przyczyny doradzające przyjęcie prawa połączeń, uchwalonego już przez izbę niższą. Głos jego jest treściwém powtórzeniem, wyrażonych przez hr. Cavoura powodów.

Margrabia de Brignole—Sales, jeden z dziekanów europejskiéj dyplomacji, który jeszcze w roku 1815, na kongresie wiedeńskim, bronił sprawy miasta Genui i domagał się przywrócenia téj rzeczypospolitéj, wystąpił z obszerną mową przeciw projektowi. Dziennik *Le Nord*, z którego wiadomości nasze włoskie czerpiemy, nie umieścił ani tekstu ani nawet skrócenia jego mowy. Z innych dzienników jednak dowiadujemy się, że pod wszelkiemi względami, politykę gabinetu potępia.

Hr. Cavour, w krótkiéj odpowiedzi, dotknął tych zarzutów i z ich powodu następnie się wyraził: „Margrabia de Brignole oskarża mię o sprzyjanie polityce rewolucyjnéj, przeciw któréj dawniéj walczyłem: gdyby polityka nasza była rewolucyjną, pewnie wywołałaby żwawy opór w senacie, przyrodzonym strażniku zasad zachowawczych i łączącym w swém gronie wszystkie ozdoby narodu. Mógłbym przypomnieć rozprawy, w których senat żywo sprzeciwiał się polityce tyle śmiałéj; ale potwierdzenie, którém senat nas zaszczyca, przekonywa mię, że marg. de Brignole niewłaściwie politykę naszę ocenia. Jest ona wysoko zachowawczą w prawdziwém znaczeniu wyrazu.

Okazawszy, że rewolucja nigdzie zwycięzko nie mogła podnieść głowy, hr. Cavour daléj mówi: „Margr. Brignole potępia postępowanie nasze w Neapolu i Rzymie. Zdarzenia, spełnione w tych krajach, nie mogą być sądzone podług prawideł, przyjętych w dyplomacji, wówczas gdy czcigodny senator bywał przedstawicielem dworu. Odrzuciwszy służące ludowi prawo oddziaływania przeciw złym rządom, zdarzenia we Włoszech południowych usprawiedliwić się nie dadzą; ale rząd piemoncki nie mógł być obojętnym na opłakany stan Włoch południowych.“

Dotknąwszy tego ,co zaszło w Neapolu, hr. Cavour tak daléj mówi: „Czyż wolno nam zostawić Włochy południowe w stanie pełnym niepewności, dać rewolucyjnym zarodom czas do rozwicia i do rozbudzenia namiętności, które tyle złego zrządziły w 1848? Idąc do Neapolu nie dopuszczamy się kroku rewolucyjnego, dając ludowi swobodę wyrażenia swéj woli, jest to krok zachowawczy. Co do państw kościelnych, niepodobna było utrzymać spokojności w tych krajach, leżących między Włochami wyższemi wyzwolonemi i Włochami południowemi, płonącemi rewolucją. Los władzy świeckiéj w Marchjach rozstrzygniony został tego dnia, w którym Włochy południowe zrzuciły jarzmo. Wierzyliśmy mocno, że dopełniamy sprawiedliwości, zmywając plamę zadaną Włochom przez utrzymywanie w nich najemnego żołdactwa. Czynności nasze mogły być mniéj prawidłowemi, ale były sprawiedliwe i nigdy nie toczono wojny wspaniałéj. Rząd potrafił wstrzymać oburzenie ludności, a kiedy dowiecie się, że księża odmawiali pogrzebu żołnierzom naszym poległym za ojczyznę, czyż zganicie dowódzców wojskowych, że rozwinęli środki nadzwyczajne? Uczyniliśmy to na mocy zasad zachowawczych, ale światłych. Włochy zostaną nakoniec przypuszczone do uczty narodów; wówczas zasada monarchiczna wystąpi wzmocniona i nie wątpimy iż państwa oświecone Europy przyklasną naszym usiłowaniom.“

Hr. Cavour, rozwijając powyższą myśl, stara się dowieść, że rządy europejskie przyznają słuszność postępowaniu Piemontu i kończy głos swój następnie: „Słyszałem wyrazy pełne szlachetności o Wenecji; co do Rzymu, muszę odpowiedzieć panu Gioia. Nazwał nieroztropną, wyrażoną przeze mnie nadzieję ujrzenia Rzymu stolicą Włoch. Uznaję trudność zadania i gdybym niespodziewał się zmiany przekonań na dworze rzymskim sam straciłbym nadzieję. Ale wierzę, że przykład uczciwie wykonywanéj wolności zmieni duch rzymskiego dworu. Zasada wolności sumienia jest nowa. Sami protestanci nie odwoływali się do niéj. Zasada podziału Włoch jest nowa; przeszłość nie upoważnia więc do przewidzenia przyszłości. Ale spodziewam się, że ta ostatnia zasada pojedna zwierzchników katolicyzmu z nowoczesną społecznością i ułatwi spółistnienie, w Rzymie, głowy religji i króla włoskiego. Może to być ułudą. Znane mi są trudności, ale czas wszystkiemu zaradza. Dowiedziecie głosowaniem swojém, że ustawa wniesiona przez nas nie jest rewolucyjną ale jest uznaniem świętego prawa.“ (Oklaski).

Porządek dzienny na cześć Garibaldiego przyjęto jednomyślnie, mniéj jednym czy dwóma głosami.

Przy sprawdzeniu tajemnego głosowania, okazało się, że senat zatwierdził prawo połączeń ogromną większością, znaleziono bowiem w urnie 12 tylko czarnych.

Dnia, 16 października. Izba deputowanych uchwaliła następny adres do króla: „Najaśniejszy Panie, ta izba, która zawdzięcza swój początek, świeżym przyłączeniom Emilji i Toskanji, zostanie wkrótce rozwiązaną, w skutek również szczęśliwego wypadku, t. j. przyłączenia nowych i rozleglejszych krajów. Skoro to nastąpi, można będzie wyrzec, że jeżeli nie czynem rzeczywiście, to prawem wyzwolenie i zjednoczenie całego półwyspu zostanie uzupełnioném. Żaden parlament nie pochlubi się świetniejszą kartą dziejów jak niniejszy, bo uchwały, odznaczające krótkie jego istnienie, stanowią i nazawsze stanowić będą najważniejsze czyny naszego narodowego zmartwychwstania. Spłynęła na ten parlament chwała ogłoszenia pierwszego z tych wypadków i przygotowania drugiego, w drodze zupełnego i najszczerszego spółpracownictwa, z jakiém, za chwałę to sobie poczytuje, dopomógł rządowi królewskiemu. Deputowani prowincji, które już nazywają się, albo wkrótce nazywać się będą dawnemi, nie mogli rozejść się, bez przywołania na pamięć, że w. k. m. szczególniéj należy zasługa cudownego powodzenia, do którego przyczynić się mieli zaszczyt. Wszakże sądziliby, iż nie są wiernymi tłumaczami narodu, który przedstawiają, gdyby ich ostatnią publiczną czynnością, nie było wynurzenie téj głębokiéj i pełnéj poświęceń wdzięczności, jaką wszelkiemi sposobami i przy każdém zdarzeniu Włochy w. k. m. objawiły. Nie ma dogodniejszéj chwili złożenia w. k. m. hołdu narodowéj wdzięczności, nad tę, w któréj w. k. m., na czele swego walecznego wojska zbliżasz się do kresu wysokich przedsięwzięć, zapewniających, na granicach królestwa niepodległość ziemi włoskiéj i swobodny, prawidłowy rozwój jéj ogromnych zasobów, otwierających dla Europy nową erę pomyślności postępu i pokoju. Bogdajby miłość i zaufanie, pokładane przez Włochy w tobie, królu, wspierały twoje i waszę męztwo, wpośród trudnych kolei, jakie, może, dzielą nas jeszcze od tego dnia, kiedy nowy i liczniejszy Parlament tron twój otoczy i obwoła ciebie *Oswobodzicielem*, nadając miano *Augusta*, mające nierozerwanem ogniwem połączyć dolę Włoch z dolą twojego rodu.

Dnia *17 października* dziennik *Opinione* donosi, że król tegoż dnia przybył do Pescara pod Abruzzami.

Gazeta urzędowa królestwa, z tegoż dnia, umieściła sprawozdanie działań wojennych w Umbrji i Marchji, podpisane d. 1 października w Ankonie, przez wodza naczelnego jen. Fanti. Zajmuje ono 6 słupów gazety. Straty Piemontczyków, przy dobywaniu Ankony, obliczone są na 579 ludzi, a mianowicie: w 4 korpusie 27 oficerów i 267 żołnierzy, w 5-m, 22 oficerów i 263 żołnierzy.

Dziennik *Narodowości* donosi, że gubernator obwodu Terrano pisał do dyktatora i do ministrów uwiadamiając, że 18000 Piemontczyków, pod dowództwem jen. de la Rocca, d. 12, przybędzie do Giulia. Wszędzie, wśród uniesień radości, przygotowują się wielkie obchody na przybycie króla.

Dnia *19 października*, dziennik la *Patrie* uwiadamia, że Rossja odwołała posła swojego z Turynu, w skutek czego poseł piemoncki w Petersburgu podobnież opuści tę stolicę, z całym składem ambasady.

Dziennik *la Presse* pisze: „Sprawujący tymczasowie interessa Rossji w Turynie, udał się do hr. Cavour, oznajmując, iż otrzymał rozkaz swego rządu opuszczenia Turynu, z całém poselstwem. Spółcześnie minister spraw zagranicznych w Petersburgu, przesłał pasporta margrabiemu Sauli, ministrowi króla sardyńskiego, przy dworze rossyjskim. Mówią, że nadeszła też nota do Turynu ministra spraw zagranicznych pruskich, z powodu wejścia wojsk piemonckich do Neapolu. Ma być pisana w wyrazach bardzo mocnych i z żywością naganiająca napad na kró-

---

— Ha! rzekłem z powagą dyktatorską, reakcja równa się akcii, odprawiamy pokutę „similia similibus”!— A po chwili uroczystego milczenia zapytałem, dla zatarcia niemiłych wspomnień przeszłości,— powiedz mi szanowny pająku czy cię już nic towarzystwo ludzi nie zajmuje, że nie raczysz nawet spójrzeć na nie?

— Oh! ludzie i ich zabawy, i ich płacze, i śmiechy, już mię nie obchodzą wcale, zanadtom kiedyś dbał o nich... i dziś za to płacą mi zapomnieniem i pogardą, ja-bym chciał tylko, jak naprędzéj wysnuć samego siebie i unicestwić swoją pamięć, bo potomków nie wolno mi pozostawić...

— Biedny Pająku, i człowiekiem będąc umarłeś bezpotomnie, i w pajęczobycie zaginiesz bez rodziny. Wszakże... jeśli łaska, jeśliby to cię nie obrażało, ciągnąłem nieśmiało, to raez na chwilę zaniechać twojéj pracy, a bądź moim Cziczeronem, i daj mi poznać niektóre osoby tego towarzystwa.

— Z chęcią zrobię to dla ciebie kochana mucho, bo przez to zawieszę sobie dni pokuty?...

— A to jakim sposobem?...

— Bom za życia nie nikomu nie zrobił.

. . . . . .

— A więc, powiedz mi naprzód mój łaskawco, kto jest ta dama otyła, w rajskim ptaku na głowie, co ma brylanty w uszach, na palcach, pod brodą, i na ogonie ptaka, a cała wygląda jak kopalnia brylantów.

— Ta dama brylantowa jest to bardzo znakomita obywatelka, miała w swym rodzie trzech senatorów, dwóch biskupów, jednego kardynała, cztérech...

— Dosyć, dosyć przerwałem, niecierpię wywodów prozapii, i wcale nie ciekawy jestem co miała, ale radbym wiedzieć co dziś ma?

— Dziś jest wdową po gubernjalnym marszałku, ma dwóch synów marszałkowiczów, i córkę marszałkównę. I gdzież ta córka i ci synowie?

— Synowie gdzieś na obczyznie, a córka, oto tam, patrz, z nitką brylantów około warkocza, w białych różach i różowéj gazie,— przytem prześliczna!— Spójrzałem na różową gazę, na białe róże i nitkę brylantów, z kolei na ich właścicielkę, niezaprzeczenie miał rację szambelan pająk, była prześliczną. Główkę jéj jasno złotego koloru jak główki cherubinów okalał warkocz przetykany brylantami, róże białe u piersi świeciły rosą brylantową, a oczy niebieskie jak lazury nieba patrzały pogodnie, czysto, a jednak tak smętnie i łzawo jak oczy Madonny Murilla.

— Ona być musi dobrą jak anioł, rzekłem do pająka.

— Dobra, jak wszystkie panny, co nie mogą być złemi.

— Nie mogą? jakto nie mogą być złemi?...

— Bo i o cóż proszę, mają się gniewać, mówił przekonywająco pająk, kiedy ich każde zachcenie spełnione, każda przykrość zawczasu odsunięta z programmu wypadków życiowych, piją szczęście ze złotéj czary, nie wiedząc nawet czy gdzie są spragnieni choć jednéj kropli tego, co one za okna wylewają,— i jak tu być złą?...

— Przytem być musi cnotliwą i czułą? ponowiłem pytanie.

— Zapewne, że jest cnotliwą!... kto mieszka w pałacu, ubiera się w brylanty, ma służbę na rozkazy a matkę za nieodstępnego kontrolera myśli i czynów, ten nie zna tego demona ulicznego, co się nazywa: „występek“— jak dobroć tak i cnota bierne są w salonach, bo nie walczą z pokusami.

W części ma rację, pomyśliłem, a głośno rzekłem.

— No, ale czułą, to bez wątpienia być musi?

— Przyznam ci się panie Mucho, że tego wyrazu „czuła“ nie rozumiem dobrze;— czuła to znaczy chorowita, czuła kiedy byle o co płaczè i nerwuje, czuła także, kiedy ją obchodzi los bliźnich... czuła jeśli się roztkliwia nad jakim romansem, i jeszcze czuła— jeśli co ukocha, i całe życie temu poświęci... tyle więc różnorodnych usposobień, nanizano na jeden sznurek czułości, że dalibóg nie wiem o jaki gatunek tego sentymentu pytasz?...

— Czy umie kochać?

— Ba! któraż to kobiéta nie umie?

— Zapewne, ale różnie różne kochają.

— C'est selon, podług kamertonu wyobraźni!

Niezadowolony ironiczną loiką szambelana pająka, opuściłem go, a usiadłem na wachlarzu Anieli (to jéj imię), zblizka, była jeszcze piękniejszą, jeszcze bardziéj zachwycającą. Siedziała wsparta o poręcz krzesła, w jakiémś odaliskowém omdleniu, patrzała nieruchomie w jeden punkt salonu,— ale we wzroku cała dusza, cała jéj istność promieniła... tym centralnym punktem,— był młody ogorzałego lica, wykończenie pięknéj postaci mężczyzna; stał nieruchomie z założonemi na piersiach rękami, co mu nadawało podobieństwo do cienia kommandora na uczcie Don Juana.

I on patrzał na nią, tak jak ona na niego, ale w jego oczach świeciła jakaś złowroga tajemnica, lękałeś się czy z tych oczu nie wyleci piorun i czy nie zabije dziewicy.

Nakoniec dziewica spuściła swój wzrok ku ziemi, jakby chciała powiedzieć: „Ale, nie patrz tak na mnie... bo te oczy twoje!... Ja się na świecie niczego, prócz nich nie boję“...

Snać młodzieniec zrozumiał tę obawę dziewicy, bo przeszedłszy salę, zbliżył się i usiadł przy niéj.

— Pani zmęczona?— zapytał niby obojętnie, ale głosem dziwnie brzmiącym, zdało się, że ma w piersiach, czy w gardle struny naciągnięte, po których uderzyła drżąca ręka boleści.

— Jeszcze nie bardzom zmęczona— odpowiada także głosem spokojnym dziewica, ale już w tym spokoju słyszałeś wyraźnie perlistą gammę łzowego passażu z serca na usta.

I nic więcéj nie rzekli.

W tém zagrzmiał, zaszumiał, zawirował walec, ów taniec upojenia, szału, roskoszy, o którym powiedział Hoffman, że wykradając się z Nieba czasem anieli tańcują, a zawsze szatani!...

Młodzieniec i dziewica, jakby poruszeni niewidzialną siłą jakiego ducha, powstali razem, on ją objął, pochwycił, uniosł, zawirował przez salę, tłumy się rozstąpiły, a oni lecą śród potoków harmonii Lannera, lecą i lecą! kędyś daleko wysoko,— bo to nie taniec, to lot ptaka.

On nic nie widzi prócz złotowłoséj dziewicy, światy znikły, ludzie zmienili się w kamienie, świece w gwiazdy, salon w Eden, ona w anioła, co na lekko-piórych skrzydłach unosił go po za światy. On coś jéj mówi, ale muzyka zagłusza słowa, lecz po co słowa? dziewica je słyszy duchem, rozumie i odpowiada biciem serca, rumieńcem lic, łzami, co drżą pod powieką...

— O jakżeś ty piękna! ty, którą tak kocham! o gdybym cię mógł unieść w świat moich marzeń, umieścić w pałacu mojego ducha... i patrzeć na cię wiecznie, i modlić się do ciebie, o gwiazdo przewodniczko moja, na czarném tle nocy życiowéj, świecąca promienistym blaskiem nadziei!...

— Aniele! jam dla nadziei ujrzenia ciebie, krew przelewał, dźwigał kajdany z roskoszą, jam skargi nie wydał przeciw Bogu, nie złorzeczył ludziom za złe, jam błogosławił tych co mnie męczyli... bo przez nich aniele, jam się zbliżał do ciebie“... a dziś, jako jedyną nagrodę tułaczego życia chcę usłyszeć z ust twoich, że mię jeszcze kochasz aniele.“

Dziewica słucha, połyka uchem i sercem słowa, twarz płonie szkarłatem, oczy mroczą się powłoką łzawą, ale na głos jej nie stać... bo co tu odpowiedzieć?... „Boże miéj litość nademną!“ te tylko słowa wyszeptały niepośluszne usta, i Aniela pada na krzesło wysilona zbyt długim tańcem!

Ostatni akkord walca jeszcze nie przebrzmiał, gdy już z powagą należną rajskiemu ptakowi, i tytułowi marszałkowéj gubernjalnéj, sunie przez salę poważnym chodem dostojna rodzica, i wziąwszy córkę za rękę wyprowadza z koła tańczących. A ja po ich zniknięciu wracam zawsze do szambelana Pająka, by mnie oświecił kto jest ów młodzian ogorzałego lica, i palących jak zwrótnikowe słońce oczu?

— Ten czarno-oki młodzian, mówił pomału, z lekkim naciskiem ironji Pająk, ma imię Jerzy, to pierwsza rekomendacja, druga, że był kiedyś chłopem, (ale go wykupiono) trzecia, że jest kochankiem z lat dziecinnych panny marszałkówny, a czwarta, że jéj mężem nigdy nie będzie!

— Dixisti!— odrzekłem z urazą, za lekko tę rzecz opowiadasz, to może być ciekawa historja, — zrób to dla kolegi p. szambelanie, i mów bez soli szyderstwa, jakie stosunki połączyły dwa serca na dwóch krańcach światów!— chłopa i pierwszéj arystokratki rodu i majątku?

— To „Traf“ im tak usłużył— mówił już z mniejszą dozą ironji mój narrator. Traf ten ślepy włóczęga, on tak zabawne płata figielki ludziom!!... owoż, ten stary łotr szepnął raz do ucha staremu profesorowi matematyki:

„Patrz no jegomość ten mały Juraś, co czyści bóty synowi pani marszałkowéj, umie dodawać i odciągać, choć nikt go tego nie uczył“· i pokazał mu zarazem szpargał od głowy cukru, na którym na jednéj stronie stały liczby jak orzechy laskowe, a na drugiéj wydrukowane elementarzowe litery wygłaszające tęsknotę dziewięcioletniego chłopca... za czém? za nauką!... wydrukowało biedactwo swe żale, że nie umie pisać i czytać,— i tak jak młode orlę bez skrzydeł, rwało się do lotu.

— A któż go nauczył drukować litery?

— Elementarz, walający się pod łóżkiem, a czytać na elementarzu, stary kredenserz w nagrodę, że należycie czyścił noże i lichtarze Juraś.

— I cóż daléj?— pytałem zaciekawiony.

— Słuchaj-że, i nie przerywaj, bo tego nie lubię. Owoż, Juraś umiejąc już czytać, zaczął przedrukowywać liczby i litery, a umiejąc tabliczkę Pitagoresa (dzięki elementarzowi), zaczął się zagłębiać nad naturą liczb, dochodzić ich celu i przeznaczeń, — elukubrować tajemnicę cyfer, a potem, wydrukowywać swe żale, że nie potrafi rozerwać węzła zagadki, co mu się zawiązał w głowie!

Wszystko to leżało pod siennikiem w największéj tajemnicy, bo już kilka razy tak było, że p. guwerner paniczów, zastawszy nad elementarzem Jurasia, dobrze go wykręcił za uszy, za próżniactwo i lenistwo — o czém wyraźnie świadczyły jego bóty niewerniksowane.— Ale jakem mówił, facetus Traf, odkrył to wszystko staremu profesorowi, ten przywoławszy do siebie chłopaka zapytał go opryskliwie „czyś to ty smarkaczu nabazgrał na tym papierze cukrowym?“

Juraś przelękniony, jak długi padł do nóg i prosił, aby go nie bito za zbrodnię, przysięgając, że odtąd nigdy nie tknie pióra i atramentu.

Pan profesor nic nie rzekł małemu, kazał mu powstać z ziemi, i patrzeć śmiało w oczy sobie, ale biedne pacholę, nie widząc świata bożego za łzami, wciąż drżało i chlipało. Zniecierpliwiony matematyk wziął go z lekka za ucho i ofuknął—»mówiłem ci, nie płacz błaźnie, ale patrz mi w oczy»

Lecz gdy groźba nie pomagała, a łzy bezwiednie wciąż płynęły, zrozumiał profesor, że trzeba cóś obiecać małemu, to może spójrzy mu w oczy.

—Słuchaj malcze, rzekł już łagodniéj, jak przestaniesz płakać, to cię nauczę rachować i pisać.

Chłopiec naprzód niedowierzająco spójrzał na profesora, azali nie jest to próba jego posłuszeństwa, ale gdy ten mu powtórzył po trzykroć to samo, Juraś omało nie zwarjował z radości, śmiał się tak samo rzewnie, jak przed chwilą płakał, ścikał ręce, kolana pana profesora, a była to taka radość wielka, bezbrzeżna, że aż staremu matematykowi, co się nigdy nie zdarzało, cóś na kształt łez zakręciło się w zagasłych oczach. »A bodajże cię chłopcze, mruczał zadąsany starowina, z twéj łaski tabaka gryzie mi woczach, omyliłem się i miasto w nos, nasypałem w oczy...

—O święta łzo! zawołałem z uczuciem, a cześć ci, wstydzie dziewiczy zgrzybiałego starca!....

—Nie rozczulaj się, i nie rozrzewniaj, bo ja tego straszne nie lubię, kiedy opowiadam, mówił z zabójczą flegmą pajęczosnuj.

—Siedzę cicho, i słucham daléj; odrzekłem z pokorą.

—Tedy, p. profesor wykupił z poddaństwa Jurasia wziął go jako syna, bo był bezżennym, a jak go kochał namiętnie, to zbyteczna mówić, wiadomo bowiem jak starcy kochają ostatnią nić uczuciową, co ich wiąże z życiem: uczył go tego co sam umiał, a gdy chłopiec potrzebował więcej, odesłał go w inne kraje, gdzie to klucz wieszczy z Hermesowej ręki, otwiera wszystkim podwoje świątyni mądrości!!

(Dalszy ciąg nastąpi.)

lestwo neapolitańskie. Jest to więc protestacja podług wszelkich prawideł; wszakże nie sądzą aby Prusy odwołały swego posła.“ *(Le Nord.)*

Ostatnie wiadomości od granic dawnego księstwa modeńskiego oznajmują o nowém i bardzo silném ześrodkowaniu wojsk austryjackich. W Turynie sądzą ogólnie, że Austrja przez Modenę w danym razie, otworzy bój zaczepny z Piemontem.

Rząd Piemoncki, uchylając konkordat, zawarty przez Austrję z dworem rzymskim, ułatwia drogę do wprowadzenia w Lombardji małżeństw cywilnych. Minister sprawiedliwości, Cassinis, poczytuje to za jednę z najważniejszych swoich czynności. Zdaje się zbliżać chwila, w któréj Włochy przyjmą w téj mierze, prawodawstwo francuzkie. Duchowieństwo podda się téj konieczności. Oppozycja dzienników jest żwawa, a nawet zapędna, ale odbija rzetelnie stan opinji duchowieństwa. Dziennik genueński *Cattolico* lamentuje, że p. Cassinis chce zmusić ludzi *podwójnie rodzić się i żenić;* ale, mimo wrzawy czasopism, sprawa *stanu cywilnego* zdaje się być wygraną.

Wenecja, *9 października.* Rozprawy parlamentu turyńskiego odbiły się boleśném echem w sercach Wenetów. „Mocarstwa niechcą naszego wyzwolenia, twierdząc, żeśmy jeszcze niedojrzali do wolności. Austrja nie myśli o ustępstwie tego kraju, bo arcyksiężna Zofja i cesarz stanowczo się temu opierają. Mężowie stanu wiedeńscy w stracie Wenecji upatrują następne dla cesarstwa nie powetowane szkody: 1) Niebezpieczeństwa nieustanne ze strony państwa młodego pełnego życia i tchnącego namiętnością zemsty i nienawiści, skłoniłyby je do poniesienia niebawem oręża na nowe zdobycze; 2) wzrost wpływu francuzkiego, bo przeciw-austryjackie przymierze, między Francuzami i Włochami, byłoby rzeczą najprostszą; 3) zmniejszenie, lub raczej zniweczenie przewagi morskiéj na Adriatyku, a równie jéj wpływu w sprawach Lewantu; 4) strata bezpośredniéj drogi ze składami handlowemi w Azji, którą Austrja, przez pośrednictwo towarzystwa *Lloydu*, potrafiła niemal wyłącznie dla państw swoich otworzyć. Są to wszystko dostateczne pobudki do utrzymywania rządu austryjackiego w uporczywém obstawaniu przy Wenecji. Tymczasem kraj cierpi niewymówne męki. Więzienia są przepełnione, dzień w dzień mniemani przestępcy stanu idą zaludniać podziemia Peterwaradynu i Jozefstadtu; sama stolica zamieniona w zbiegowisko księży i dawnych niepoprawnych służalców upadłych rządów, którzy jątrzą serca ciągłemi wieściami o blizkiéj zgubie sprawy włoskiéj. Austrja łudzi się nadzieją, że ruch rewolucyjny błędami swojemi dopomoże jéj do postawienia na swojém; ale ufamy w Bogu, że te zbrodnicze i niechrześcijańskie żądania ziszczonemi nie zostaną.“

KROLESTWO OBOJGA SYCYLJI.

Neapol, *9 października.* Deputacja neapolitańska, złożona z urzędników mucicypalności i najznaczniejszych obywateli wypłynęła d. 6, na parostasku *Assyrien* do Ankony, dla zaproszenia do stolicy króla Wiktora-Emmanuela. Jaśnieją między nią imiona mężów, stanowiących ozdobę stronnictwa liberalnego w Neapolu. Deputacja miała być nierównie liczniejszą, lecz statek nie mógł wszystkich składających ją pomieścić.

Sekretarjat dyktatury został zniesiony; innym dekretem, Garibaldi oznacza prawny bieg liry włoskiéj t. j monety wyrównywającéj frankowi i porównanie jéj z monetą krajową. Znowu oddzielne rozporządzenie zakazuje klubów, tudzież innych politycznych stowarzyszeń; nakoniec dyktator zwija wszystkie poselstwa i konsulaty dawnego rządu w krajach obcych; poddani zaś neapolitańscy przejdą pod opiekę ajentów dyplomatycznych króla Wiktora-Emmanuela. Blokada Messyny i Gaety została ogłoszona.

Prodyktator margr. Pallawicino rozwiązał dekretem swoim wszystkie kluby polityczne. *Stowarzyszenie narodowe jedności,* licząc między założycielami swoimi imiona najmocniéj kraj zatrważające, a za zasłoną niewidzialnego lecz obecnego Mazziniego, wyprawiło na d. 11 października deputację do Caserty, dla złożenia dyktatorowi następnego adresu: „Jenerale dyktatorze, stowarzyszenie narodowéj jedności, otrzymujące od was tyle uprzejméj zachęty, zapytuje was dzisiaj, przez pośrednictwo swego kierowniczego komitetu o wyrok życia, lub śmierci. Słowo wasze będzie dla nas prawem. Prodyktator ogłosił za rozwiązane wszystkie polityczne stowarzyszenia, wówczas gdy jawny rozbiór sprawy powszechnéj jest więcéj niż kiedykolwiek potrzebny w Neapolu, a nasze rozprawy są jedynemi, które dają się słyszeć. Pp. Mattia Valentini, Nicolas la Capra, Francesco Mierozzi są upoważnieni do złożenia naszéj prośby w imię wolności.

„Z poruczenia komitetu kierowniczego
„G. Ricciardi.“

Dyktator dobrotliwie przyjął deputacją i własną ręką napisał następną odpowiedź: „To stowarzyszenie powinno trwać i nadal, jako będące pod moją szczególną rękojmią.

„Caserte; 11 października.
„J. Garibaldi.“

Nazajutrz dyktator przybył do Neapolu; przedmiotem jego przyjazdu, podług dziennika *Iride* było „zaradzenie sprawie powszechnéj, która zdawała się przyjmować ruch przyśpieszony, dla oddania nas związanych Piemontowi. Przyjaciele hr. Cavour, żądają, aby narod 7 miljonowy oddał się w jego ręce, jak trzoda owiec, bez zaspokojenia nawet miłości własnéj widzenia obrad ludzi zdolnych nad trybem i wczesnością połączenia. Czemże jesteśmy gorsi od naszych braci Emilji i Toskanji? Przyłączeni do Piemontu, w chwili ludowego uniesienia, przez wypowiedzenie *tak* lub *nie*, pozostaniemy na łasce hr. Cavour i służebnego mu parlamentu, bez ocalenia naszéj udzielności, bez władzy wyrażenia naszych życzeń, chęci, lub nadziei! czyż na to wywróciliśmy tyranję burbońską aby wpaść pod tyranję ministra?“ *Iride* dodaje, że Garibaldi podpisał dekret, zwołujący na d. 11 listopada zgromadzenie neapolitańskie.

N. 83-

Król Franciszek był w Kapui d. 4 października. Kazał naprzód spowiadać się i przystąpić do stołu pańskiego żołnierzom, późniéj miał do nich przemowę: „Wy jedni jesteście moimi prawdziwymi obrońcami, wasi oficerowie mię zdradzają. Tych, którzy chcieliby cofać się lub kapitulować, zabijajcie!“ Te słowa, zasiewające nieufność, wydały nieład. Ilekroć ukaże się chorągiew parlamentarska, żołdactwo krzyczy: *zdrada!* Jednego dnia rzuciło się z wrzaskiem: *śmierć* na domy jenerałow Salzano i Ritucci. Jenerałowie stracili ufność załogi; żołnierze narzucają im własną wolę, opierają się wymianie jeńców i zabijają podejrzanych oficerów.

Te ostatnie wiadomości podaje komendant Cattabene, zwycięzca pod Cajazzo, który jeszcze przed 4 dniami był jeńcem w Kapui.

Garibaldi czynnie pracuje nad oczyszczeniem swego wojska, szczególniéj surowym jest dla tchórzów; degradował wielu oficerów za to, że mniéj byli odważnymi od swych żołnierzy; ale też wynagradza zasługę i często sam wręcza własnoręczne patenta na wyższe stopnie za czyny odznaczającéj się waleczności.

Dziennik *la Patrie* pisze: „Wojsko piemonckie ciągle morzem przybywa; oddziały przychodzące lądem, zostaną w prowincjach Molisa i Abruzzach aż do dnia głosowania. Chociaż Abruzzy nieobjawiają dotąd złego usposobienia, należy jednak mieć je na oku, bo mają liczne rozgałęzienia z rządem gaeckim. Dyktator przedsiębierze stosowne środki co do głosowania, mającego odbyć się na d. 21. Oznajmił, że po tym stanowczym czynie, król neapolitański, jego bracia, tudzież wszyscy popierający jego sprawę zostaną dekretem jego najwyższéj władzy ogłoszeni za buntowników. Dyktator, po ogłoszeniu połączenia Obojga Sycylji, złoży władzę polityczną i obejmie stopień i obowiązki wodza naczelnego wojsk lądowych i morskich Włoch południowych. Wyłącznie zajmie się przygotowaniami do wojny na przyszłą wiosnę. W tym celu uczyni odezwę do ochotników całéj Europy. Z drugiéj strony, król neapolitański skupia wszystkie swoje zasoby; już na brzegach Garigliano powstało mnóstwo okopów tymczasowych, stanowiących drugą obronną linję wojsk neapolitańskich.“

Garibaldi wydał następną proklamację do mieszkańcow Neapolu: „Jutro, Wiktor-Emmanuel, król Włoch, wybraniec ludu, przekroczy granicę, która was rozdziela, od tylu wieków, z pozostałym krajem; przybywa do nas, wezwany jednomyślnym głosem téj zacnéj ludności. Przyjmijmy godnie tego wysłańca Opatrzności; rzućmy na jego drodze, jako zakład odkupu i naszéj miłości, kwiaty zgody, równie potrzebnéj dla Włoch, jak miłéj królowi. Precz z barwami politycznemi! precz ze stronnictwami! precz z niezgodą! *Włochy jedne!* jak to mądrze wyrzekła ludność téj stolicy, i niech król, *Poczciwy człowiek*, stanie się wieczném godłem naszego odrodzenia, wielkości i powodzenia ojczyzny!

„Neapol, 12 października 1860 r.
„J. Garibaldi.“

Dziennik *Opinione* mówi; że w ostatnich czasach, usiłowano skłonić Garibaldiego do zwołania konstytuanty. Dyktator przybył do Neapolu d. 12, otoczyli go wnet członkowie stowarzyszenia narodowéj jedności, twierdząc, że lud dopomina się konstytuanty. Zaledwoć to gruchnęło, gdy wnet ulica Toledo napełniła się mnóstwem ludzi, mających na kapeluszach kartki, z napisem: *tak*, aby przekonać, że lud pragnie przyłączenia. Prodyktator margr. Pallavicino d. 12 wieczorem, z żywością powstał, w Caserta przed dyktatorem, na politykę p. Crispi; kiedy dowiedziano się w Neapolu o złożeniu przezeń prodyktatury, wielki ruch objawił się i potrzeba było samemu Garibaldiemu uspokoić lud oznajmieniem, że Pallavicino nie złoży władzy.

Dziennik *la Patrie* donosi: „Król Wiktor-Emmanuel przybył d. 18 do Chieti, miasta głównego dalszych Abruzzów. Nazajutrz miał odjechać do Foggia i czekać w tém ostatniém mieście wypadku głosowania d. 24. Po obliczeniu głosów deputacja uda się do króla, z doniesieniem jego wypadku i wezwie do przybycia do Neapolu dla uroczystego objęcia swoich nowych państw.

„Król Franciszek II, ze swojéj strony, kazał doręczyć posłom, znajdującym się obecnie w Gaecie, protestację przeciw głosowaniu 21 października, pomawiającą jago ważność, jako odbytego pod naciskiem wojsk piemonckich i garibaldowskich.

„Powszechnie sądzą, że wojska królewskie wnet opuszczą Kapuę, dla cofnięcia są za rzekę Garigliano, stanowiącą wyborną, niezbyt rozciągłą linję obrony, opartą o Gaetę. Ta twierdza, doskonale opatrzona we wszystkie zapasy, broniona przez wojsko, licząc dziś więcéj niż 25000 ludzi, może wytrzymać długie oblężenie.

Gubernatorowie prowincji neapolitańskich otrzymali okolnik rządowy: „Panie gubernatorze, doszedł już was, przez telegraf, dekret zwołujący lud dla przyjęcia lub odrzucenia następnéj uchwały: *„Lud pragnie Włoch jednych i nierozdzielnych!* Ważność tego wielkiego kroku, mającego roztrzygnąć naszą dolę i zjednoczyć narod, jest jawną i widomą. Usiłowanie dowodzenia wam tego byłoby krzywdą waszego patryotyzmu. Poczytałem za obowiązek przełożyć wam niektóre uwagi w tym przedmiocie, tym końcem, aby wszyscy wiedzieli, że ministrowie znają i rozumieją wysoką powinność, włożoną na nich przez obecne potrzeby. Przeszlijcie więc do wszystkich podwładnych wam urzędnikow niniejszy okolnik, aby rozpowszechnili go we wszystkich swoich przysądach. Ta szlachetna część pół-wyspu co dotąd nosiła nazwę królestwa neapolitańskiego, pozbawiona dotąd była narodowego życia. Dziki despotyzm, nie mający w dziejach równego, wspierany najemném wojskiem, najpodlejszym i naniesprawiedliwszym trybem postępowania, trzymając lud w gnębiącym ucisku, był potężną przeszkodą do wskrzeszenia ojczyzny włoskiéj; ale bohater stanąwszy na czele garstki walecznych, szeregiem cudow, świat zdumiewających, złamał tę zbiorową siłę, która wspierała gorszącą tyranję i wyzwolił nas z pod jéj jarzma. Wszędzie przed i po przejściu tego nadzwyczajnego męża ludności powstawały, monarchja znękana, ze szczątkami swych pułków, zaledwie znalazła czas ukryć się za okopami Kapui i Gaety. Po skruszeniu kajdan, lud zmartwychwstał do nowego życia, nabył nieocenionego prawa wyrzeczenia o swéj przyszłéj doli; powinniście więc, p. gubernatorze, głośno wrażać, że zależy dziś od tych ludów lądowych zapewnić nazawsze i własne i całych Włoch odkupienie. Wyrok jaki wypadnie z urny d. 21, objawi narodom, czy ziemia Samnitów i wielkiéj Grecji, w któréj po raz pierwszy usłyszano święte imię Włoch i gdzie zabłysła pierwsza cywilizacja zachodu, godną jest wejść w grono wielkiéj rodziny włoskiéj. Ministrowie tuszą, że ludy neapolitańskie nie ustąpią w dzielności i patryotyzmie ludom Toskanji i Emilji i że uzupełnią to wielkie dzieło zmartwychwstania ojczyzny, utrwalając, swemi głosami, wielką włoską monarchję. Panie gubernatorze, przedsięweźmiecie najskuteczniejsze środki, aby szanowane było prawo, służące każdéj opinji do swobodnego objawu; chciejcie odwracać każdą gwałtowność, która, pod jakimkolwiek pozorem, mogłaby trwożyć sumienie obywateli i nie dozwalajcie obłudnym i stronniczym postrachom skazić uroczystego działania. Wspaniały król jest u bram naszych; wezwany przez dyktatora, nie przychodzi, zagrzany ambicją zdobycia nowych posiadłości, ale wiedziony najszlachetniejszą żądzą oddania Włoch Włochom. Przybywa na czele tego potężnego wojska, które w kilka dni wyzwoliło dwie szlachetne prowincje od zgrai najemników. Najświetniejsze przyjęcie, jakiém go powitać zdołamy, będzie obwołanie go wolnemi i jednomyślnemi głosami królem włoskim. Tak więc lud téj południowéj części półwyspu, dostąpi chwały położenia pieczęci na umowie miłości, wiążącéj nierozerwaném ogniwem Włochy i Wiktora—Emmanuela.

(Podp.) Jerzy Pallavicino, Raphael Conforti, Ludwik Giura, Pascal Scura, Amilcar Anguissola, Jakób Coppola.

17 października. Po rogach ulic, w Neapolu, porozlepiano następne depesze:

„Jenerał sekretarz Teramo do dyrektora Dziennika urzędowego.

„Mam zaszczyt przesłać słowa, wyrzeczone przez gubernatora p. Virgilii i odpowiedź królewską, przy samém przekroczeniu granic królestwa: „Tlumacz życzeń tych ludów abruskich, rządu neapolitańskiego i władz pierwszego obwodu Abruzzów, po drugi raz składam ich hołd w. k. m. na téj granicy królestwa. Dziewięć miljonów poddanych najgoręcéj pragną w. k. m. Znieś, n. p. te niemiłe granice oddzielające Włochów; obejmij nasz kraj, dotąd rządzony przez szatanów. Zostań ojcem całéj ojczyzny włoskiéj, i uczyń ją szczęśliwą.

Król, podając rękę panu Virgilii, odpowiedział niemal w tych słowach:“ Wdzięczny jestem za uczucia, wynurzone w imieniu ludów, dla których czuję najwyższe przywiązanie; nic nie zaniedbam dla ich dobra, jednocząc je z wielką ojczyzną włoską, krórych są częścią. Połączcie wasze usiłowania z mojemi, a Włochy będą.“ Król podał powtórnie rękę p. Virgilii; ten przedstawiał mu deputacje, a mianowicie wysłaną z Chieti, która podobnie złożyła swój hołd przez usta rzecznika Aquila. Następnie poszedł przez most, przeprowadzany głośnemi okrzykami ludności, w ciągu całéj drogi nie przestającéj wołać! *Niech żyje król!* Widok był wzniosły i rozczulający.

„Giulianuova, 16 października, o pół do pierwszéj.“

Jeneralny sekretarz poczty do prodyktatora i wszystkich ministrów:

„Król Wiktor-Emmanuel wszedł do Giulianuowa o południu, wśród najżywszych okrzyków całéj ludności. W kościele, w modlitwie o błogosławieństwo, mówiono: *Bądź obecnym, Panie, błaganiom naszym i sługę twojego Wiktora-Emmanuela, króla włoskiego, w zbawieniu twojém* i t. d.

„Giulia, 15 października o 45 m. na drugą po południu.“

Jeneralny sekretarz poczt do ministrów: spraw wewnętrznych i policji.

„Król wyjeżdża w téj chwili do Castellamare di Pescara, stanie u was za 10 lub 12 dni. Uniesienie i radość gorączkowa tych rozkochanych ludności w najdostojniejszéj osobie króla są do nieopisania.

„Giulia, 16 października, o 8 zrana.“

Dziennik *Unita Italiana* umieścił okolnik p. Mordini, prodyktatora sycylijskiego z d. 9 października, zwołujący Parlament wyspy. Oto są najwybitniejsze jego słowa: „Otrzymując z rąk dyktatora przelew jego władzy, dostrzegłem istnienie pierwiastków niezgód na powierzchni, nie zaś w głębi sycylijskiéj społeczności. Niezmierna większość tego wielkiego ludu, co walczy i umiera za ojczyznę, oddycha tylko polityką wdzięczności i miłości. Imię Garibaldiego jest jego biegunową gwiazdą: wytężywszy w nią oczy, czeka spokojnie swych przeznaczeń. Z ogółu ludu wyróżnia się część nie rozumująca sercem, ale zimno roztrząsająca zagadnienie przyszłości i tam właśnie objawił się rozdźwięk, w obec którego rząd przyjął politykę pojednawczą.“

P. Mordini kończy zapewnieniem, że Sycylja głosować będzie z największą swobodą.

Wiadomo, że Crispi zwolennik Mazziniego, i wróg przyłączenia, chciał zwalić marg. Pallavicino i znowu opanować władzę, aby zwołać konstytuantę, i tym sposobem, odwlec, do nieokreślonego czasu połączenie Włoch południowych z państwami Wiktora-Emmanuela; wszakże ten zamach spełzł na niczém. Crispi przekonał się za późno, że jest w Neapolu niecierpiany; oświadczył Garibaldiemu, że się usuwa, co też dyktator najskwapliwiéj przyjął. Usunienie się zupełne p. Crispi wróciło żywotność ministerstwu p. Conforti, które odtąd działać poczęło z najchwalebniejszą jednomyślnością. Margr. Pallavicino podobnież zachował prodyktaturę. Podczas rozmowy, która wczoraj dnia 13-go października odbyła się w pałacu Foresteria między Garibaldim, margrabią i p. Conforti, zgoda wróciła i wszystko zapowiada, że będzie trwałą. Dziennik urzędowy następnie zwiastuje tę dobrą nowinę: „Dyktator, po rozmówieniu się z prodyktatorem i p. Conforti, pochwalił w zupełności politykę ministrów, którzy zatém zostają u stéru władzy.“ Ale na tém nie dosyć; należało uśmierzyć wzrastające wzburzenie ludu, który, nie wiedząc o powyższém postanowieniu, miotał groźby, a nawet okrzyki śmierci pod oknami pałacu. Pogłoska, że Crispi miał zmienić w prodyktaturze margr. Pallavicino, była głównym powodem tego rozjątrzenia. Garibaldi, ostrzeżony przez te pełne znaczenia szemrania, wezwał p. Conforti, aby lud uspokoił. Minister wyszedł natychmiast na balkon pałacowy i w te słowa przemówił: „Obywatele, król Wiktor-Emmanuel zbliża się do bram naszych. Włochy nie zginą, bo ich dola powierzona jest jego rękom. W programmacie Garibaldiego macie na to obietnicę i uroczystą rękojmię. Lud neapolitański, mimo wiekową tyranję, dał dowody głębokiego poczucia moralności, nieustępując w tém żadnéj innéj ludności włoskiéj. Przyjmując władzę, nie przyjęliśmy jéj jak łaskę, ale jak obowiązek spełnienia powinności. Mówiliśmy głośno, bo nie lękamy się wypowiedzieć prawdy, mając słuszność za sobą. Zostaniemy na miejscu, nie ustając w zarządzie sprawy powszechnéj, chyba ostateczna konieczność zmusi nas złożyć władzę: *Niech żyje Garibaldi! Niech żyje Wiktor-Emmanuel! Niech żyją Włochy!*“

Po tych słowach, nagłego skutku i uśmierzających rozjątrzenie pospólstwa, wołać poczęto *Garibaldi! Garibaldi!* Dyktator podobnież ukazał się na balkonie i przemówił: „Miasto jest w rozruchu, co mię zasmuca; ale więcéj jeszcze boleję, widząc, że ten rozruch wzniecony jest przez stronnictwo oporne mojéj osobie i moim czynom. To stronnictwo przeszkodziło mi w roku przeszłym opuścić *Catolikę* i biedz wam na pomoc. To stronnictwo zabroniło mi użyć pieniędzy, złożonych na miljon strzelb, na wyprawę sycylijską. To stronnictwo wysłało Lafarina do Palermo, aby przyśpieszyć połączenie, które jeśliby nastąpiło, pozbawiłoby mię możności wyzwolenia ciebie, ludu neapolitański! Znam to stronnictwo; nie chce ono Włoch jednolitych i pracuje nad rozsiewaniem zaburzeń między ludnością i czynieniem mi wstrętów. Ale nie pozwolę na nieład; dopóki pozostanę wpośród was, ci rozkrzewiciele zaburzeń nic nie dokażą. Jeżeli chcecie ze mną mówić, przyszlijcie swych umocowanych. Nie chcę ani margrabiów, ani książąt. Wołano: śmierć temu, śmierć owemu, *z moich przyjaciół!* Włosi niepowinni wołać śmierci, prócz tylko na cudzoziemców, powinni szanować się i kochać między sobą; bo wszyscy pracują na jedność włoską. Powiedziałem wam wczoraj, że król ma wejść w granice państw neapolitańskich; dziś otrzymałem listy j. k. m.

Dnia 10, wojska piemonckie przekroczyły granice tych krajów, a za dwa dni Wiktor-Emmanuel stanie na czele swych walecznych zastępów. Za kilka więc dni, ujrzymy naszego króla. Niech ten czas przejścia upłynie w pokoju, rozsądku i umiarkowaniu; niech Neapolitanie okażą się jak zawsze ludem dzielnym. Wkrótce tymczasowość ustanie, na wzgardę wrogom i przeciwnikom, Włochy będą jednolite.“

Grzmiące oklaski ludu odpowiedziały na to dość nielogiczne przemówienie.

P. Mordini, w następnéj odezwie ogłosił uchwałę, oddaną na głosowanie ludności:

„Włosi sycylijscy! Obejmując władzę, rzekłem, że dzieje obowiązują was być wielkimi. Dziś powinniście dowieść, że takimi jesteście. Aby przyśpieszyć uzupełnienie waszych przeznaczeń przed niewielu dniami, obrałem drogę, którą inne ludy włoskie przebiegły wśród oklasków Europy; obrałem ją za przyzwoleniem dyktatora; nie wyłącza ona bowiem zastosowania innéj zasady, któréj zawsze byłem namiętnym stronnikiem. Dziś nowe okoliczności zmieniły warunki blisko upłynionego czasu. Zaniechajmy więc wszelkich wahań się; idzie o zgodne dźwignienie ojczyzny. Włosi sycylijscy! baczcie, aby z głębi urny, z któréj 21 października wykwitnie wasza przyszłość, zabrzmiała rozczulająca harmonja dla ludów całego półwyspu. W Sycylji już nie ma stronnictw; dacie przez to Garibaldiemu najlepszy dowód przywiązania; a dla mnie będzie to ulgą bliskiego z wami rozstania.

„Palermo, 15 października, 1860.
„Prodyktator *Mordini.*“

Dziennik *la Patrie* podaje szczegóły o wczorajszém (21) głosowaniu. Za przyłączeniem oświadczyło się 90,000 głosujących. Liczba głosów przeciwnych jest nadzwyczaj drobna. Otworzono dziś sprawdzanie. Spodziewano się wszędzie niezmiernéj większości, w niektórych prowincjach objawi się jednomyślność.

Potwierdza się wiadomość o bitwie pod *Ysernia*, między wojskami piemonckiemi i neapolitańskiemi; ci ostatni potrafili nakoniec wywinąć się, zostawując w ręku zwycięzców znaczną liczbę jeńców. Brygada szwajcarska v. Michela, nie widziana od bitwy 1 października, wróciła do Kapui; wytrzymała ona przeciw garibaldystom wiele zaciętych utarczek, w których obustronne straty były bardzo znaczne. Brygada ta, w tych pojedyńczych potrzebach, straciła 7 oficerów; syn jenerała został zabity, w oczach ojca, którego był adjutantem. Przewidują odnowienie kroków nieprzyjacielskich nad Volturno, skoro Wiktor-Emmanuel odbędzie wjazd uroczysty do Neapolu, zapowiedziany na d. 27 października.

Palermo, 12 października. Walka wyborcza jest bardzo żywa. Autonomiści, albo jak ich zowią *warunkowcy*, podwajają gorliwość. Ferrara kieruje nowym dziennikiem *Asemblea*; pilnym jest na posiedzeniach stanu; rozsyła księży i mnichów po wsiach, aby ostrzegali, iżby nie sprzedawać się Piemontowi, ale położyć swe warunki. *Przyłączeńcy* nazywani są zdrajcami i podłemi narzędziami Cavoura. Baron Turrisi, człowiek uczciwy, ale oszukany, pełen zapału dla *warunkowców*, został wybrany dowódzcą gwardji narodowéj. Rozrzucają druki przeciw p. p. Cordova, Lafarina, Paternostro, Lanza i wszystkim *przy-*

łączeńcom, aby przeszkodzić wyborowi ich na deputowanych. Wieść krąży, że uchwała ludowa, ogłoszona w Neapolu, zostanie rozciągniętą na całą Sycylję. *Warunkowcy* są niezmordowani; mówią że Ferrara, Fiorenzo i Perez, zgodnie z Mordinim, urządzą objaw przeciw uchwale, na rzecz zgromadzenia.

PAŃSTWO KOŚCIELNE.

Dziennik Florencki *la Nazione* ogłasza następne pisma:

1) Protestacja kommissji municypalnéj Witerbskiéj, przesłana dowódzcy wojska francuzkiego, ciągnącego do tego miasta.

„Panie dowódzco!

Pewność, że przychodzicie dla przywrócenia rządu papieskiego w téj prowincji, przeniknęła boleścią naszą ludność. Kiedy nasi Włoscy spółbracia już używali prawa wyrzeczenia o swojéj doli, za pośrednictwem wolnego głosowania, kiedy inni Włosi zabierają się do głosowania, mieszkańcy Viterbo nie spodziewali się doznać przeszkody w prawnym objawie swych życzeń zostania członkami wolnéj włoskiéj rodziny. Nikt nie uwierzy, mniéj niż ktokolwiek Francja, ów szlachetny naród, stojący na czele wszystkich wielkich i wspaniałych przedsięwzięć, nikt nie uwierzy, aby mieszkańcy Viterbo przyjęli radośnie powrót pod klerykalne panowanie. Przemoc tylko może ich do tego zmusić. Niech to wyrażenie nie obraża was, panie dowódzco; wyrywa się ono z serca ludu, który, od wieków doznawał hańbiącego ucisku, od którego, poczytywał się być nazawsze wyzwolonym. Mieszkańcy Viterbo zdobyli wolność bez rewolucji, bez zewnętrznych podżegań: dzieje o tém nie zapomną. Dziś nie ulegają siepaczom rządu klerykalnego; ale ulegają orężowi tego wspaniałomyślnego cesarza, który dźwignął dolę innych Włochów. Jeżeli dla mieszkańców Viterbo jest mniéj dobrotliwym niż dla innych, jeśli powinni jeszcze cierpieć dla zapewnienia szczęścia swych braci, niech i tak będzie; naśladując swoich Weneckich braci, jęczeć będą w milczeniu; ich skargi nie obrażą przesławnéj chorągwi francuzkiéj, chyba cichą boleścią. Municypalność, piastunka ufności powszechnéj, niemoże rozwiązać się bez zaprotestowania i to najuroczystszego, iż przemocą, nie dobrowolnie, znosi powrót rządu klerykalnego. Municypalność niemoże oddalić się, nie oświadczywszy w sposób urzędowy, że prowincji Viterbo służy prawo rozstrzygnienia swéj doli, w drodze powszechnego głosowania. Jeżeli dziś głosowała bezowocnie, chociaż to głosowanie było najswobodniejsze i jednomyślne, nie traci przez to służącego sobie prawa, które uroczyście dla siebie zastrzega, ogłoszenia, iż ta ludność pragnie i chce należeć do królestwa konstytucyjnego, Wiktora-Emmanuela.

Viterbo 9 października 1860.

podpisano; *Kommissja municypalna. Aleksander di Agostina Polidori, prezydent, Dr. Józef Torioli, Angelo dr. Martucci, Domeni Argangeli.*

2) Do ludności miasta i prowincji *Viterbo.*

„Obywatele!

Przed zbliżającą się zbrojną interwencją, ustępuję, zadość uczyniwszy mym obowiązkom. Nadchodzące wojska należą do narodu cywilizowanego, do mocarstwa przyjaznego i sprzymierzonego z naszym królem. To zapewnia mię, że te wojska nie postąpią po nieprzyjacielsku i niedozwolą, aby miano z surowością obejść się z wami. Składam wam dzięki, w imieniu króla i ojczyzny, za szlachetne i przykładne postępowanie w krótkim przeciągu czasu waszego politycznego ruchu, bo utrzymaliście najdoskonalszy porządek, nie będąc do tego zniewolonymi żadnym przymusem. Wytrwajcie w tym spokoju, jak człowiek, który w sumieniu swoiém czuje osobistą potęgę. Użyliście tylko służącego wam prawa. Pomnijcie, że sam Bóg jest jego twórcą i że mści się na tych, co depczą ludzkość i sprawiedliwość.

Viterbo 11 października 1860.

podpisano: *Kommissarz królewski „Książe Sforza“.*

Dzienniki: Florencki *la Nazione* i Medyolański *la Perseveranza*, zgadzają się, że wejście Francuzów do Viterbo okryło miasto żałobą. Sklepy i domy na głucho pozamykano; ulice były zupełnie puste; 700 osób opuściło miasto razem z kommissarzem królewskim.

Dziennik *Monitor Toskański* ogłosił list *hrabiego Pepoli* do jenerała *hrabiego Goyon*, następnego brzmienia:

Panie jenerale!

Po odczytaniu świeżéj noty *Monitora*, chętnie wierzę, że zajęcie Viterbo jest tylko prostym wojennym obrotem; spodziewam się przeto, iż wolno mi będzie utrzymać tę prowincję pod opieką króla Wiktora Emmanuela. Jeśliby wszakże wyższe instrukcje przeciwiły się temu, niby mi więcéj nie pozostało, prócz poruczenia wam, panie jenerale, szlachetnego obowiązku, opiekowania się ludnością Viterbską, która oświadczyła się z rozczulającą jednomyślnością za narodowością i swobodą, zastrzegając dla siebie prawo obradowania nad własną dolą. Panie jenerale, gdybym wątpił choć na chwilę, że uciśnieni nie znajdą u was zupełnéj i dzielnej opieki, wiem, iż uchybiłbym uczuciom uszanowania i wdzięczności, jakie wszyscy niesiemy dla Francji i dla cesarza. Można skazić prawdę za granicą, można oddając się duchowi stronnictwa, nierozumieć pytania rzymskiego, ale kiedy kto stanie w pośród tych znękanych ludności, nie wolno zaprzeczać oczywistości czynów i niezbędnie uledz należy przekonaniu, że panowanie papieskie stało się dla wszystkich nieznośném. Tak w prowincji Viterbskiéj, jak wszędzie, głosowanie powszechne dowiodłoby, po któréj stronie znajdują się słuszność i sprawiedliwość: czy po stronie ludu, czy po stronie rządu rzymskiego.

Proszę przyjąć i t. d.

Peruza 9 października 1860 r.

Podpisano: *Jeneralny kommissarz królewski w prowincjach Umbryjskich, G. N. Pepoli.*“

Piszą z Rzymu dnia 13 października do Gazety Kolońskiéj:

„Duchowieństwo i świeccy jego zwolennicy, wierzą w powrót stanu rzeczy, jaki istniał przed włoską rewolucją. Snują się tu urzędnicy wszelkiego stopnia, którzy, odmówiwszy wejścia w służbę Piemontu, wynieśli się z prowincji do Rzymu. Ojciec św. rozkazał płacić im pensje, jak gdyby spełniali rzeczywiście swe obowiązki. Skarb, tak już obciążony, bynajmniéjby temu nowemu wydatkowi nie podołał, gdyby przeszłego tygodnia nie nadszedł z Ameryki niespodziany zasiłek miljona dollarów, Bóg wie z jakiego źródła. Nierównie większa summa, a mianowicie 4,000,000 skudów ma wpłynąć częściami, z daru jednego z panujących Europejskich. W mennicy z wielkim pośpiechem piją *gregordory*. Inna wiadomość, niemniéj ważna, jest ta, że wojsko francuzkie z takąż łatwością przywraca w miastach, przez siebie zajmowanych, władze papieskie, z jaką Piemontczycy też władze obalali. Bardzo żywy ruch gońców istnieje między Rzymem, Petersburgiem i Gaetą.“

FRANCJA.

Paryż, *24 października.* Dziennik le *Constitutionnel* ogłasza artykuł pod napisem: *Polityka francuzka we Włoszech.* Powszechnie mniemają, że ten półurzędowy artykuł, jest wiernym obrazem przekonań cesarza Napoleona. Osnowa jego następna: „Polityka francuzka nie mogła, bez zabaczenia swoich najniezaprzeczeńszych zasad, swoich najistotniejszych interesów, ani wystąpić przeciw ruchowi rewolucyjnemu we Włoszech, ani popierać tego orężem, co się dziś tam spełnia. Oświadczając się przeciw Włochom, cesarz zdradziłby swoje pochodzenie i straciłby znamię, nadane mu przez powszechne głosowanie, którego jest wybrańcem, wyzułby się z powagi władzcy francuzkiego, tak niezbędnéj dla Europy. Cesarz tém większe odda usługi tronom, im będzie sprawiedliwszym dla ludów. Nadto, interwencja musiałaby wyrodzić się w zbrojne osadzenie półwyspu. Cóż, w tym razie, powiedziałyby Włochy, Anglja, Europa? W takiém orędownictwie Włoch, ujrzałyby one Włochy francuzkie. Przeciwne postąpienie było również niemożliwe, równie niebezbieczne; uczyniłoby nas spólnikami rewolucyjnych zamiarów; wywołałoby zerwanie z Rossją, Prusami i Austrją i doprowadziłoby do powszechnéj wojny; cesarz zmieniłby zupełnie stanowisko: z rozjemcy rewolucji, stałby się jéj przewodnikiem; z spokojodawcy Europy, stałby się jéj postrachem; sędzia zadań równowagi, straciłby swą właściwość; przedstawiciel woli ludowéj, zamieniłby się w narzędzie stronnictwa. Francja przeto nie mogła dopomagać we Włoszech ani rewolucyjnym przyłączeniom, ani absolutystowskim reakcjom. Jakąż drogę pójść powinna? Oto pracować, aby kongres zwołano. Włochy jednolite i potężne, stały się odtąd potrzebą dla Europy; utwierdzając je aktem swego wysokiego sądownictwa, pokazałaby się równie przezorną jak sprawiedliwą.“ *(Le Nord)*

ANGLJA.

Londyn, *19 października.* W dzienniku *Telegraf londyńsko-chiński* czytamy: „Rząd poczynił rozporządzenia względem przewozu znacznéj części zapasów wojennych do Chin, mówią 20,000 beczek; wnosić stąd należy, iż ułożono się o utrzymywanie załogi w Pekinie, lub w Tien—Tsin przez długi czas. Wieść krąży z dobrego źródła, że zbrojne zajęcie ma trwać dwa lata.“

AUSTRJA.

Wiedeń, *20 października.* Podajemy w dosłownem tłumaczeniu, pełne dziejowéj wagi odezwy cesarza Franciszka-Józefa.

MANIFEST DO MOICH LUDOW.

„Gdy wstępowałem na tron przodków, monarchją miotały gwałtowne wstrząśnienia. Po najboleśniejszéj dla ojcowskiego serca mojego walce, dała się nadewszystko czuć potrzeba sprzężystego ześrodkowania władzy w moich krajach, równie jak prawie wszędzie w państwach nagle zawichrzonych europejskiego lądu. Dobro powszechne i bezpieczeństwo większości spokojnych mieszkańców monarchji tego wymagało; spotęgowane namiętności i boleśne wspomnienia blizkiéj przeszłości, uczyniły niepodobnym spokojny ruch pierwiastków, będących z sobą, niedawno jeszcze, w tak zawziętéj walce. Chciałem zdać przed sobą sprawę z potrzeb i życzeń rozmaitych krajów monarchji, utworzyłem i zwołałem więc zasiloną radę państwa przez patent 5 marca. Zważywszy przedstawienia, złożone mi przez radę, poczytałem za dobre podpisać i ogłosić dziś dyplomat, ściągający się do urządzenia politycznéj organizacji monarchji, do praw i położenia każdego królestwa i kraju, a również do określenia, utrwalenia i reprezentacji politycznego związku zbiorowéj monarchji. Spełniam powinność panującego, wiążąc w ten pojednawczy sposób, wspomnienia, opinje i prawowite roszczenia moich krajów i ludów, z rzeczywistemi potrzebami monarchji i powierzając z ufnością dojrzałemu rozsądkowi i patryotycznéj gorliwości moich ludów płodny rozwoj i dzielność danych lub wskrzeszonych przezemnie instytucji. Spodziewam się opieki Boga wszechmogącego, w ręku którego spoczywają przeznaczenia królów i ludów, który nie odmówi błogosławieństwa głębokiéj sumiennéj, i szczeréj mojéj ojcowskiéj pieczołowitości.

Wiedeń, 20 października 1860.

„podpisano; Franciszek-Józef, ręką własną.

Dyplomat cesarski zawierający prawidła organizacji politycznéj cesarstwa.

„My, Franciszek-Józef I, z bożéj łaski, cesarz austryjacki, król węgierski i czeski, król Lombardji i Wenecji, Galicji i t. d. oznajmujemy: Gdy sławnéj pamięci przodkowie nasi, w mądréj troskliwości, usiłowali ustalić, dla naszego najjaśniejszego domu oznaczony tryb dziedzicznego następstwa; późniéj porządek dziedziczenia w sposób wieczysty i niezłomny ustanowionym będąc przez n. cesarza Karola VI, d. 19 kwietnia 1713 r., ostatecznie urządzonym został przez prawo stanu, posiadłości i rodu, znane pod imieniem *Sankcji pragmatycznéj*, która przyjęta przez prawne zgromadzenia naszych rozmaitych królestw i krajów trwa i dziś w swojéj mocy. Monarchja austryjacka, oparta na niezachwianéj podstawie oznaczonego porządku następstwa, na niepodzielności i nierozerwalności swych składowych części; urządzona w zgodny stosunek z prawami i swobodami wyżéj rzeczonych królestw i ziem naszych, koleją czasu rozszerzona i wzmocniona przez traktaty międzynarodowe, zwyciężyła i poskromiła, przy pomocy i wsparciu wiernych, poświęconych i walecznych swych ludów, grożące jéj niebezpieczeństwa i napaści. Z obowiązku panującego, winniśmy ku dobru naszego domu i naszych poddanych, potęgę monarchji austryjackiéj utrzymać, oraz dla jéj utrwalenia, rękojmie praw, jasno i bez dwuznaczności określonych, spólnie i zgodnie działających, tejże monarchji, darować. Tylko ustawy i prawa, odpowiadające równie przez podanie przekazanym należytościom istniejącéj rozmaitości naszych królestw i ziem, tudzież wymaganiom ich nierozdzielnéj i nierozerwanéj jedności, mogą przedstawiać te rękojmie w całkowitéj ich zupełności. Zważywszy, że pierwiastki spólnych organicznych ustanowień i zgodnego działania rozmnożyły się i wzmocniły: przez równouprawnienie poddanych naszych, przez ogólnie zaręczoną swobodę wyznań, przez przypuszczenie wszystkich do urzędów, niezależnie od urodzenia i społecznego stanowiska, przez jednostajny, spólny i powszechny obowiązek przykładania się do obrony i ciężarów państwa, przez zniesienie pańszczyzny i obalenie wewnętrznych celnych komor; zważywszy nadto, iż w skutek ześrodkowania władz we wszystkich państwach lądowych europejskich, zarząd najwyższych zadań stanu, stał się dla bezpieczeństwa naszéj monarchji, i składających ją krajów, niezbędną koniecznością; pragnąc pogodzić istniejącą dawniéj rozmaitość między naszemi królestwami i krajami, oraz dozwolić naszym poddanym prawidłowego spółdziałania w prawodawstwie i zarządzie, znaleźliśmy za dobre, na podstawie Sankcji pragmatycznéj i w moc naszéj najwyższéj władzy, zawyrokować i rozkazać co następuje, jako prawo zasadnicze, wieczyste i nieodwołalne państwa, obowiązujące tak nas samych, jako i prawych dziedziców naszego tronu.

I. Władza zmiany, lub odwołania praw będzie wykonywana przez nas i następców naszych, jedynie przy spółdziałaniu sejmów, prawnie zgromadzonych, tudzież rady państwa, do któréj sejmy wysyłać będą, oznaczoną przez nas, liczbę deputowanych.

II. Wszystkie przedmioty prawodawstwa, ściągające się do praw, obowiązków i potrzeb wspólnych wszystkim naszym królestwom i krajom, a mianowicie ustawy monetarne, skarbowe i kredytu publicznego, komor celnych i spraw handlowych, oraz banków assygnacyjnych; prawodawstwo ogólne, sciągające się do poczt, telegrafów i dróg żelaznych, organizacja służby wojskowéj, będą na przyszłość roztrząsane w radzie państwa; postanowienia zaś w tych przedmiotach zapadać mają za jéj konstytucyjném współdziałaniem. Podobnież wprowadzenie nowych podatków i ciężarów, powiększenie podatków i opłat obecnie istniejących, a mianowicie podniesienie ceny soli, zawieranie nowych pożyczek, zgodnie z naszą rezolucją 17 lipca 1860, konwersja istniejących długów państwa, przedaż, zmiana używalności i ciężary nieruchoméj własności rządowéj, nie mogą być nakazywane bez zgodzenia się rady państwa. Nakoniec rozbiór i ustalenie projektów budżetu wydatków, dla opędzenia potrzeb służbowych, równie jak rozbiór rachunków rządowych, tudzież corocznych wypadków zarządu skarbowego załatwiane być powinny za współdziałaniem tejże rady.

III. Wszystkie inne przedmioty prawodawstwa, nieobjęte w poprzedzającym artykule będą konstytucyjnie rozstrzygane na sejmach pojedyńczych, a mianowicie, w naszych królestwach i ziemiach, należących do węgierskiéj korony, w duchu jéj dawniejszéj konstytucji; w innych zaś naszych królestwach i krajach, w duchu i zgodnie z ich prowincjonalnemi konstytucjami. Wszakże, ponieważ w długim lat przeciągu, istniało dla krajów, nie należących do korony węgierskiéj, prawodawstwo i zarząd wspólny na prawodawcze przedmioty, nie wchodzące w wyłączny obręb działań rady państwa; zachowujemy sobie moc przepisania prawideł na te przedmioty, przy konstytucyjném spółdziałaniu tejże, za wezwaniem do jéj grona radzców należących do rzeczonych krajów. Wspólny rozbiór przedmiotów, nie zostawionych powadze rady państwa, może być nakazany, jeżeli to zażądanem i przedstawionem zostanie przez właściwe sejmy.

IV. Niniejszy dyplomat cesarski złożony natychmiast zostanie w archiwach stanu naszych królestw i ziem i wniesiony w swoim czasie, w tekscie oryginalnym i w tłumaczeniu do zbioru praw każdego z tych krajów. Nasz następca podobnież obowiązany będzie, wstępując na tron, położyć swój cesarski podpis na tym dyplomacie, wydać go każdemu królestwu, lub ziemi, aby był wniesiony do księgi praw pojedyńczych krajów. Na większą moc czego, przyłożyliśmy nasz podpis i naszą pieczęć cesarską i rozkazaliśmy złożyć niniejszy dyplomat w archiwum naszém rodu, dworu i państwa. Dan w naszem stołecznem i rezydencjonalném mieście Wiedniu, 20 października r. 1860, naszego panowania 12.

Franciszek-Józef ręką własną.

Hrabia *Rechberg* r. w. Za rozkazaniem:

Baron Ransonnet.

PRUSY.

Berlin, *15 października. Gazeta Pruska* umieściła następny wyjątek z odpowiedzi księcia-rejenta, na mowę rektora uniwersytetu:

„J. K. W. wyraził przekonanie, że wszyscy biorący udział w téj uroczystości, są również boleśnie dotknięci jak on sam, nieobecnością tego, któremuby ta uroczystość sprawiła prawdziwą roskosz. Ks. rejent, mówił daléj, że potwierdza w zupełności to, co rektor p. August *Boeckh* powiedział o patryotyzmie uniwersytetu; również zgadza się z nim co do konieczności połączenia religji z wiedzą. Jedna i druga są podstawą społeczeństwa ludzkiego. W tych właśnie czasach, szczególniéj potrzebném jest, aby uniwersytety nie zbaczały od swojego powołania i wzmacniały uczucia niemieckie, wierność niemiecką i prawo niemieckie, bo żyjemy w takich czasach gdzie utwierdzenie uczucia prawowitości szczególniéj jest potrzebnem. Jego kr. Wys. zdaje się być pewnym, że uniwersytety przyczynią się do utrzymania narodu niemieckiego w jego wierności dla prawych panujących. Książe wyraził nadzieję, że do wojny nie przyjdzie; lecz również jest przekonany, iż w razie potrzeby, młodzież akademicka pochwyci oręż z tymże samym zapałem dziś, jakto uczyniła niegdyś, podczas wojny za niepodległość. Niech więc uniwersytety wytrwają w tym duchu, jaki je obecnie ożywia a mogą być pewne orędownictwa książęcia.

Czytamy w tejże *gazecie Pruskiéj* 19 października: „Dowiedzieliśmy się tu o zawarciu 1 sierpnia traktatu przyjaźni, handlu i żeglugi między Prusami i innemi państwami niemieckiego związku celnego z jednéj strony i rzeczą pospolitą Parakuarji, z drugiéj. Traktat podpisali w *Assomption* stolicy Parakuarji sprawujący interessa i konsul jeneralny pruski przy stanach La Platy p. *Gulich*, oraz minister spraw zagranicznych wzmienionéj rzeczypospolitéj. Przez ten traktat związek celny wszedł do rzędu państw najbardziéj uprzywilejowanych; stosunki handlowe będą używać daleko większego bezpieczeństwa; przedsięwzięto też środki opieki poddanych związku celnego przebywających w tych stronach.

Nowa Gazeta Pruska mówi: „Dowiadujemy się ze źrzódła pewnego, że poseł Pruski w Turynie doręczył hr. Cavour notę swojego rządu, oświadczającą, iż nie uznaje: 1) Zasady tak zwanéj *narodowości*; 2) powszechnego głosowania; i 3) zasady zwanéj *nieinterwencji* a to z powodu, iż jéj zastosowanie pociągnęłoby za sobą uznanie dwóch pierwszych. Wynikałoby ze stanowiska, przyjętego przez gabinet berliński, że tenże byłby zupełnie zgodnym w poglądzie na prawa narodów z gabinetami rossyjskim i austryjackim i jeżeli, natychmiast nie przerywa skutków swoich z dworem turyńskim, nie należy w tém widzieć nic innego, prócz pytania czasu. Z drugiéj strony, wnosić stąd należy, że porozumienie, ustalone w Koblenz, z taką radością witane przez nasze półurzędowe liberalne dzienniki, jest jeszcze nader wątpliwe, bo rzecz niepodobna, aby gabinet londyński był, lub mógł być zgodny z brzmieniem noty, o któréj mówimy. Rzeczą jest pożądaną, aby rząd pruski co najprędzéj ogłosił na jaw ową depeszę.“

Piszą z Berlina 17 paźdz. do *Gazety Kolońskiéj*: „Powiedziano już, że Prusy nieprotestowały uryczyście, przeciwko wejsciu wojsk Sardyńskich do kr. Neapolitańskiego i nie odwołały z Turynu swojego posła. Lecz w obec postępku, który, każdy to pojmie, policzkuje prawo narodów, rząd pruski osądził za potrzebne, uczynić pewne zastrzeżenia we względzie tego prawa i przeciwko wszelkim następstwom, które możnaby wyprowadzić z podobnego przykładu. Nota, zredagowana w tym celu, przesłaną została do Turynu. Konieczność takiego kroku bije w oczy. To co się dziś dzieje w Neapolu i Państwie Kościelnem—przyłączenie spełnione przez najazd cudzoziemski i uświęcone po spełnieniu przez głosowanie ludowe, może być w przyszłości probowane w innych miejscach gdzie interesa i bezpieczenstwo Prus i Niemiec byłyby daleko bliżéj dotknięte.

Jeśliby to teraz zabaczono, nie wypadałoby późniéj zaprzeczać prawności w podobném zdarzeniu. Od dziś dnia stało się obowiązkiem i koniecznością dla rządow stanąć przy prawie międzynarodowém w obec wypadkow, które się spełniają we Włoszech. To bynajmniéj niepociąga za sobą polityki przywrócenia do dawnego stanu. Prusy stanęły na takim gruncie, którego opuszczenie podałoby w wątpliwość prawo publiczne Europy. Obawa, aby Prusy nie zaszły zbyt daleko i ażeby nie dały się wciągnąć w politykę obcą ich interesom, według wiadomości otrzymanych z najlepszych źródeł, niema żadnéj zasady. Ci co uroili sobie podobne obawy ze względu zjazdu Warszawskiego, niepojmują ani jego charakteru, ani doniosłości. *(J. d. S. P).*

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

TURYN, 22 października. Dzisiejsza depesza z Neapolu donosi, że miasta: d'Ostuni, Brindizi, Paola, Lecce i Catanzaro głosowały niemal jednomyślnie za przyłączeniem. Nie otrzymano jeszcze żadnego doniesienia telegraficznego z Sycylji.

NEAPOL, 21 października wieczorem. Ogromny napływ głosujących trwa ciągle; głosy t a k są przeważające. W dwudziestu prowincjach wypadek głosowania jest już wiadomy i jednomyślność prawie za zjednoczeniem niewątpliwa. Margrabia Pallavicino, zaszczycony prawem obywatelstwa neapolitańskiego, powitany został oklaskami uwielbienia, gdy przystępował do głosowania. Dziś wieczorem miasto oświecono.

PARYŻ, 23 października. Dziennik le Constitutionnel ogłasza, z powodu reform, zapowiedzianych przez cesarza austryjackiego, artykuł, z którego przytaczamy następny wyjątek:

„Telegraf przynosi dziś nowe szczegóły o konstytucji, nadanéj przez cesarza Franciszka-Józefa konfederacji austryjackiéj. Te dwa ostatnie wyrazy stanowią programmat. Ale, czy tylko przyjęte zostały w Wiedniu w prawdziwém swojém znaczeniu? chcielibyśmy te-

— Czytamy w jednem z pism zagranicznych niemieckich sposób przechowywania kartofli zwłaszcza skłonnych do gnicia, który jako praktyczny sądziemy korzystnem, zwłaszcza w obecnym czasie, podać do wiadomości ogółu. Nie jest to rzecz zupełnie nowa, lecz w tym roku zagranicą zwróciła bardzo na siebie uwagę.

Cały sposób polega na tém, aby chowając kartofle czy do sklepów lub kopców, przesypywać a raczéj mięszać je z dokładnie wysuszoną ziemią lub miałkim (nie gruboziarnistym) także uprzednio wysuszonym piaskiem. Ziemia ta pochłaniając wszystką wilgoć, która po zsypaniu kartofli, choćby najlepiéj obsuszonych, pokazywać się zwykła, niedopuszcza do zagrzania się kartofli a ztąd i rozwinięcia się zgnilizny. Rzecz prosta i łatwa, warto robić proby, bo kartofle obecnie gniją w wielu miejscach.

Jeszcze o kartofli. W roku bieżącym urodzaj na kartofle bardzo zły, i w niektórych zaledwie miejscach mierny się okazał. Ze spostrzeżeń nad tym przedmiotem widziemy, że kartofla wczesna czy to biała, a mianowicie czerwona bez porównania lepiéj obrodziła od późnéj jesiennéj tak zwanéj perzówki: fakt ten już od kilku lat spostrzegamy. Oprócz więc téj głównéj zasady, abyśmy sadzili kartoflę wielką dorodną, a zatém należycie wykształconą i dojrzałą, należy nam się starać o gatunki wczesne, bo takie tylko pewniejszy dają urodzaj i owoc bujniejszy. Kartofla czerwona wybornie się zawsze udaje i przechowuje, lecz nie tak pokupna. Z białéj mamy kilka gatunków wczesnéj, otoż rekomenduję gatunek kartofli znajdującéj się w folwarku Zameczek pod Wilnem. Historja téj kartoli jest taka. Nieboszczyk Fryczyński dostał jedną kartoflę od p. Strumiłły, którą temu z zagranicy przy innych nasionach nadesłano. Z téj jednéj kartofli w przeciągu lat 3 dochował się nasienia tak, że dziś innéj kartofli w Zameczku nie sadzą, chociaż sadzą do 25 morgów; kartofla biała, gładka, bardzo wielka, trwała i tak wczesna, że posadzona w pierwszéj połowie maja, na początku sierpnia już zupełnie dojrzała. Te zalety i obfity urodzaj nawet i w tym roku uważając porównawczo, przemawiam za upowszechnieniem tego gatunku. Sądzę, że dzisiejszy posiadacz Zameczka chętnie odmieni kartoflę chcącym zaprowadzić u siebie ten gatunek, bo pędząc gorzelnią, wszystko mu jedno jaką, byleby zdrową kartoflę na wódkę przepędzi.

(Dalszy ciąg nastąpi).

ODPOWIEDŹ PANU KOSTOMAROWOWI.

(artykuł Tadeusza Padalicy).

(Dokończenie ob. N. 82).

Równie bezstronnie należałoby rozpatrzeć się w nadużyciach inwentarzowych, gwałtach, daremszczyznach i uciskach, o czém w kronikach i pamiętnikach częste są wzmianki, ale wypowiedziane ogólnikowym sposobem i nie poparte żadnym dowodem. Musiały być te nadużycia, były zapewne przykłady, gdzie dochodziły one szerokich wymiarów, ale skąd dowody, że były powszechne? Podejrzanéj wartości kronika Koniskiego najszerzéj rozpisała się o tém, a historycy małoruscy bez głębszéj krytyki, przyjęli wszystko co on powiedział za prawdę i zastosowali to ryczałtowie do Rusi całéj. Równocześnie, żaden z nich nie zbadał stron dobrych polskiego rządu i nie zadał sobie pracy zrównoważyć jedno drugiém. Jeśli Koniski nie wahał się opisane u Nestora zwyczaje Hunnów, odnieść żywcem do Polaków i kazał im jeździć dziewkami wprzęganemi do powozów, gotować dzieci w kotłach i rozbijać piersi matczyne drągami,—mamy świeższe przykłady, że pisarze małoruscy wzięli te opisy za dobrą monetę i poparli je dzielnie, jak np. autor dramatu pod tytułem: *„Perejasławska nicz,“* chcąc dosadnie odmalować swawolę lacką, biskupa polskiego wsadził do karety zaprzężonéj sześcią ludźmi obcego wyznania, dał żyda za furmana i tak kazał mu jechać na mszę do kościoła pierwszego dnia Wielkiejnocy!? Te piękne rzeczy miały się dziać nie daléj jak w Perejasławiu i nie dawniéj jak w 17 wieku.

Nie oceniamy tych utworów z estetycznéj ich strony, ale dajemy za przykład, jak fanatyczne wyobrażenia ma nawet klassa pisząca, gdy takich scen używa do obrazów. To nam przypomniało broszury angielskie, w których protestanci, żeby sfanatyzować lud przeciwko Napoleona 1-go wmawiali weń, że Napoleon jest potworem i ludożercą, a sami słyszeliśmy jak w Rossji lud wierzył, że ten sam Napoleon ma jedno oko we łbie i co dnia zjada jedno dziecię.

Kronika Koniskiego i kilka innych, wyliczają na karb uciemiężenia dziesięciny, pańszczyznę, mostowe, młynowe, oczkowe, dudki, pojemszczyzny, kunice i t. d. Musiały mieć miejsce te daniny, gdy są dla nich wyłączne nazwiska, ale czemuż-to ani w inwentarzach co nas doszły z 16 wieku, ani w lustracjach robionych i wcześniéj i późniéj, nigdzie nie znajdujemy ani dudków, ani pojemszczyzn, ani kunic, słowem żadnych danin i powinności brzydkiego charakteru, lecz przeciwnie, pańszczyznę i daniny konieczne i w ilości ściśle zastosowanéj do potrzeb miejscowych i używanego przez wieśniaka gruntu? W systemie opodatkowania od dobytku, my nie tylko nie widzim nic zdrożnego, owszem zdrówszą zasadę ekonomiczną niżli ta, która opiera podatek na *duszy*. Najznakomitsi ekonomiści naszego wieku cóż innego robią dzisiaj, nakładając podatek od powozów, drzwi, okien i t. p.? Regulują go tym sposobem do stopnia zamożności każdego—i to jest najsłuszniejsza. W Bessarabji do dziś dnia jeszcze, wieśniak osiadający na gruncie obywatelskim, zobowiązuje się dawać mu zamiast czynszu dziesiątą sztukę wszystkiego dobytku, jaki ma w obejściu—i wcale nie uskarża się na to. W tych inwentarzach z 16 wieku, które podrukowała Kijowska kommissja archeograficzna (*), znajdujemy, że na Wołyniu w dobrach Zaborolskich odrabiano pańszczyznę *wedle potrzeby*, a od wołu dawano podatku macę jedną owsa (korzec). W dobrach ks Sanguszki ciągłe numera płaciły czynsz według ilości posiadanego ornego gruntu od 29 do 80 groszy (od 1 r. 45 kop. do 4 r. sr.) dawali bardzo niewielką daninę z miodu i odbywali pańszczyznę według *starodawnego zwyczaju*. *Ogrodnicy*, nie posiadali gruntów, tylko sadyby, odbywali pańszczyznę także według dawnego zwyczaju, a czynszu płacili rocznie od 3 do 12 groszy. *Podsusidki* (bobyle) nie posiadali ani pól, ani sadyb, nie obowiązywali się do żadnéj pańszczyzny a za prawo mieszkania wnosili rocznie od 1 do 5 groszy. Nakoniec *wolni*, to jest nowi osiedleńcy, uwalniali się na czas oznaczony od wszelkich danin i powinności i płacili tylko rocznie do skarbu 3 grosze. We wsi *Karasinie*, gdzie był dwór i dokąd przyjeżdżał niekiedy książe lub jego officjalista, wieśniacy dawali czynsz mniejszy, lecz powinności za to odbywali większe. W *Poworsku*, płacili czynszu od 1 do 12 groszy, *bobrowego* za prawo łowienia bobrów, po groszu od gniazda; *stróżowego* po 2 grosze od chaty, lecz za to uwalniali się od odbywania téj powinności w naturze; i po jednym groszu od każdéj kosy, jakowy podatek był na korzyść dozorcy. Daninę dawali rocznie 73 wiadra miodu (od 64 chat) dwie jałówki od wsi całéj, gęś od chaty; jeśli wieśniak znajdował sokole gniazdo, zobowiązywał się do oddania wszystkich sokołów, jeśli jastrzębie—jedną sztukę; obowiązani byli nadto dać ze wsi wóz jeden i odstawić go z daniną do dworu, odbywać roboty szarwarkowe, zżąć łan skarbowy, omłócić zboże i odstawić do młyna; kosić siano, lecz nie razem ale jedna połowa wsi kosiła jednego roku, druga—w roku drugim, chodzić też na obławy i bobry według rozkazu. Żeby dać wyobrażenie o skali naturalnych powinności, dodamy tu, iż zasiewu było w téj wsi żyta 15 mac czyli korcy, owsa 4 mace, jęczmienia 1, hreczki 2 mace. Z remanentu: klaczy 2, wołów 4, krów 9, cieląt 8, jałowek 5, byków 4, byczków 16, świń 6, gęsi 14, kur 50, owiec 132, kóz 70, jagniąt 131, kozłę 1. Pastuchy opłacani byli od skarbu. Młyn i karczmę arędował nie żyd ale wójt sielski. Dziś zamożny czynszownik miewa więcéj zboża i inwentarza, niż folwark Poworski miał tego na chat sześćdziesiąt cztery, więc robocizna nie mogła być uciążliwą z téj prostéj przyczyny, iż niebyło co robić. Inwentarz dóbr Połonnych z 1598 roku jeszcze dokładniéj wyszczególnia powinności. Widziemy z niego, iż każdy włościanin miał wyznaczonego sobie ornego pola jedną włokę, prócz sianożęci. Wsie składały się z osadników, ciągłych, ogrodników, podsusidków, bojarów putnych i bojarów konnych.—Osadnicy, czyli bojarowie osiedli, płacili czynszu trzy kopy groszy od włoki i żadnych innych nieznali ciężarów, danin i powinności. Ciągle płacili z włoki 2 kopy 40 groszy (około 8 r. sr.) Dawali do skarbu od włoki żyta pół miarki i pewną ilość owsa z gromady. W czasie bytności księcia, obowiązani byli dać od włók dziesięciu jedną jałówkę i jednego barana a od włoki—gęś jedną, dwie kury, 20 jaj i wóz siana. Powinni też byli: orać na folwarcznym łanie dzień jeden w roku, posiać to pole ziarnem zebraném jak wyżéj, z gromady, z broną wyjść dzień jeden od włoki; zżąć i zwieść do toku zboże; przywieść drew cztery wozy rocznie; skosić siano, zgromadzić i zwieźć do folwarku; dawać straż po dwóch ludzi kolejno ze wsi każdéj; robić odstawę nie daléj mil 20, licząc jedną podwodę od włoki; odbywać szarwarki. *Ogrodnicy* posiadali sadyby z ogrodami i po trzy morgi ornego pola. Za to płacili czynszu 12 groszy i odbywali pańszczyzny dwa dni w tygodniu. We wsi Korszewie, łan folwarczny zupełnie był oddany włościanom, więc ogrodnicy płacili czynsz tylko a żadnéj nie robili pańszczyzny. *Podsusidki* — nie mieli ani chat ani ogrodów. Odbywali paśszczyzny dzień jeden w tygodniu i żadnych powinności nie nieśli. *Bojarowie putni* używani byli do posyłek i za to odbierali od pół do całéj włoki prócz sadyby. *Pancerni bojarowie* posiadali po 4 włoki ziemi, a za to obowiązani byli mieć na usługi wojenne konia, strzelbę i rohatynę i stawać zbrojno na wezwanie dziedzica. Słobódki poleskie, należące do Połonnego klucza, będąc oddalone, płaciły czynsz tylko od chaty i po złotówce za oswobodzenie ich od robót na folwarcznym łanie.

Należało zwrócić uwagę takoż na stosunek wielkości łanów folwarcznych do ilości osadników, a z tego porównania, damy wyobrażenie o ilości pańszczyzny, mogącéj być użytą dla obrobienia tych łanów. I tak: do Połonnéj włości należało wsi sześć prócz zaścianków poleskich, a w nich liczyło się osadników 26, *ciągłych* gospodarzy 143, ogrodników 31. Bojarów putnych 11, konnych 5. Ile podsusidków, nie ma wiadomości. Łan folwarczny znajdował się tylko przy Połonnym i zawierał 6 włók 28 morgów a sianożęci było 3 włoki 10 morgów i 16 morgów i 16 prętów. Resztujące grunta folwarczne i sianożęcie oddawały się za opłatę wieśniakom. Okazuje się z tego, iż powinności gruntowe pańszczyzniane były nadzwyczaj małe, tudzież pola wymagały do obrobienia zaledwie czwartą część postanowionéj pańszczyzny. Taka ilość ziemi obrabia się dziś na Ukrainie dwudziestą a w zadnieprskiéj Małorusi dziesięcią chatami poddanych. Były oprócz tego w każdéj wsi *naddatki* gruntu, które oddawały się wieśniakom bezpłatnie.

Jeżeliby który z wieśniaków życzył uprawiać więcéj pola niż posiadał, pozwalało mu się brać z łanów za postanowioną cenę.

Cerkiew parafjalna używała jedną włokę ornego pola i sianożęci od 3 do 6 morgów bezpłatnie. Nadto cerkiew w Połonném miała oznaczony stale dochód z mlewa, to jest: wszystką mąkę, jaka się otrzymywała z rozmiaru wszystkich młynów skarbowych Połonnego klucza, każdego tygodnia co piątku. Tych młynów liczyło się pięć. Młynarze i kowale używali każdy włokę pola bezpłatnie.

Wielu włościan było wyjętych od opłaty, tak np. we wsi Ozdowie inwentarz wskazuje Stanisława Wojewódzkiego, któremu „do żiwotha włokę dano bez powinności. Iwan Łaman, dla starości i ubóstwa jego do żiwotha też bez wszelkiéj powinności i służby włok 2. Laskowskiéj ubogiéj wdowie do śmierci jéj dano używać wolnie włokę 1.“ i t. d. Takie wyjątki lub zmniejszenia opłaty są poszczególnione we wsi każdéj.

Są także poszczególnieni wieśniacy, którzy zobowiązali się pełnić służbę listowną bojarów putnych, a tych uwalniano od wszelkich danin i czynszów z nadziałem jak tamtym ornego pola włok cztéry.

Wszystkie karczmy i młyny arędowane były przez miejscowych włościan.

O żydach, żeby mieszkali w tych dobrach, śladu żadnego w inwentarzach niema.

Weszliśmy w szczegóły, ażeby pokazać, że w urządzeniu inwentarném dóbr, obejmujących wsi kilkadziesiąt, nie tylko nieznaleźliśmy nadużycia, ani danin poniżających, lecz owszem, gospodarski i bardzo dogodny dla wieśniaków wymiar robót i powinności, zastosowany do skali użytków. Dziś, stosunkowie do posiadanéj ziemi, odbywają wieśniacy na Ukrainie pańszczyzny i płacą podatków, najmniéj *trzy razy więcéj*.

Znaleziono w aktach Łuckich jeszcze, prócz tych, cztéry inwentarze z drugiéj połowy 16 wieku, obejmujące wsi kilkanaście, należących do rozmaitych domów, lecz i w tych nic nowego odszukać się nie dało. Pańszczyzna, daniny i czynsze, są w nich prawie też same z małemi odmianami, stosownie do miejscowości. Niepotrzebujemy zapewne dodawać do uwagi p. Kostomarowa, iż Kommissja archeograficzna nie prześlepiłaby inwentarza z dudkami, pojemszczyznami, kunicami i podatkiem *apokalipczejskim*. To co ona podrukowała dotychczas, świadczy wyraźnie o wyłącznych jéj poszukiwaniach ujemnéj strony w przeszłości naszéj.

Oprócz tego, mamy jeszcze kilka wskazówek w lustracjach ziem Ruskich, robionych przez urzędników polskich w 16 i 17 wiekach. Lecz i tam żadnych nie znaleźliśmy opisów, zdradzających niepomierne daniny i pańszczyzny. Przeciwnie: każde większe miasto miało przywileje, ulgi, zwolnienie od ceł i myta i przedłużone swobody do lat trzydziestu z górą. Tak np. Białacerkiew miała przywiléj z 1615 roku na wolność od wszelakich podatków, także od myt i ceł do lat sześciu. „Domy mieszczan posłusznych w liczbie 300, podatków nie dają żadnych, prócz służby wojennéj (*). Trylisy w 1616 r. miały domów kozackich 30, posłusznych 170. „Robót ni powinności nie odprawują żadnych, względem słobody, któréj jeszcze nie wysiedzieli (**). Kaniów według lustracji 1615 r. miał domów posłusznych 160 „z których podatków nie dają żadnych, prócz służby wojennéj; kolątki (kalendy) jednak oddają po gr. 15 z domu.“ Z późniejszéj lustr. 1622 r. widziemy, że równie „powinności żadnéj ani posłuszeństwa nie oddawają; pożytki wszelakie tak na polach jako i na rzekach sobie czynią, grunty mała nie wszystkie pod się zabierając (1)“.

Szczegółowsze cokolwiek wiadomości podała Lustr. o Łysiance. Przywilej Zygmunta III, z 1622 r. którym pozwala Janowi Daniłowiczowi wojewodzie Ruskiemu, miasteczko ludźmi dobrymi i uczciwymi osadzić, nadaje prawo magdeburskie i wolność używania przez mieszkańców wszelakich gruntów na lat 24, a także prawo połowania i rybołowstwa. „A po wysiedzeniu woley, każdy ktoby gorzałkę chciał palić, po zł. 1 pol. od kotła powinien będzie płacić.“ Wysiedlenie się wolne, sprzedaż ruchomości i domów pozwolona „tylko nie na stronę, a nie kozakom,“ dawszy wychodnego wójtowi gr. 6 litew. a gr. 6 urzędowi zamkowemu. Pojemszczyzny każdy mieszczanin biorąc za syny, żony; dziewki wydając lub też sam się żeniąc, powinien dawać kunice, od dziewki i od wdowy, tak jako w miasteczkach naszych w Korsuniu i Steblowie dają (2).“ Bohusław według Lustr. 1615 r. i przywileju Zyg. III 1620 r. miał nadane sobie prawa i przywileje obszerne, mieszczanom wolno było miód, piwo i inne napoje prócz gorzałki dzierżeć i szynkować, sklepy mieć, „także woskobojnie, browary, mostowe, słodownie, ożnice pobudować i zażywać. Pomierszczyzny miodowe od każdego wiaderka, także od kłody miarnéj zbóż wszelakich, po 2 pieniądze białe (denary) wójt brać ma.“ Na zaniesioną skargę o opressję żydowską, tenże przywilej od browarów, słodowni i ożnic, a także od używania gruntów, żydów usunął a starostom i namiestnikom *najsurowiéj* zalecił w pożytki miejskie i grabieże nie wdawać się „ale gdy się do sądu ich sprawa przytoczy, aby onę zarazem decydowali, od których jednak wolna zostaje appelacja do sądu i decyzii naszéj.“ Zastrzega téż niedawanie podwód starostom ani posłańcom inaczéj jak za listami królewskiemi (3).

Przestać musimy na tych wyjątkach i powiemy tylko, że podobne przywileje i nadania miało wiele miast ukraińskich. Z późniejszéj daty jest daleko więcéj. Można z pewnością twierdzić, że powinności i pańszczyzny włościańskie podobne do oznaczonych w zacytowanych powyżéj inwentarzach i lustracjach, były powszechne na Rusi. Cła, myta i daniny widocznie sięgają dawniejszych jeszcze czasów, gdyż niektóre są w przywilejach Witolda, jak np. na Poryck z pierwszéj połowy 15 wieku (4), na Stepań przywilej Aleksandra W. ks. litew. z 1499 roku (5), na Zwiahel z 1507 r. od Zygmunta I. (6), na Horochów od Kaz. Jagiel. z 1450 (7), na Boremel, Korosteszów, Moszny i wiele innych. Rewizja zamku Włodzimierskiego z 1552 r. za dzierżawy ks. Wasyla Ostrogskiego, wyszczególniając *starodawne* powinności i daniny, wzmiankuje: *werchowszczyzny*, które brał starosta po 14 gr. od domu, *kapszczyzny*—od piwa i miodu po 30 gr. i *podwarne* po 10 gr. a od gorzałki po 14 kop groszy na rok. Myta: *derewianoje*, *wozowoje*, *mostowoje*, *solanoje*. Kunicy: *zmyrszczyzny* staroście 8 gr. wojtowi 4; od dziewki wychodzącéj za mąż za obcego człeka staroście 40 gr. wójtowi 4; od wdowy wychodzącéj za mąż za obcego, staroście 20 gr. wójtowi 10. *Lico*—od osoby staroście 8 gr. wójtowi 4. „Wsych tych myt, powiada rewizja, władyka majet desiatuju nedelu.“ Stego widać, że i popi byli uczestnikami poborów (8).

Niesłusznie więc przypisują historycy małoruscy wyłącznie Polakom, wymyślenie tych podatków. Początek ich widocznie sięga czasów panowania na Rusi kniaziów litewskich—i nie wypłynęły one z systematu ucisku, lecz pochodziły z ducha praw i zwyczajów. Wszak i statut litew. częste o nich robi wzmianki?

Rzecz naturalna, iż pańszczyzna i daniny mogły być zwiększone w czasach późniejszych, lecz nigdy one nie doszły takich rozmiarów, jak w naszym wieku. Do końca 18 wieku, nigdzie na Rusi nie odbywano innéj pańszczyzny jak po dwa lub trzy dni od chaty; dopiéro późniéj zamieniono ją na trzy dni od duszy. Wszystkie starostwa na Ukrainie, będące niegdyś własnością Rzeczypospolitéj i oddawane czasowie za zasługi panom polskim, odbywały pańszczyzny 12 dni rocznie od chaty i płaciły czynsze nie wielkie od używanego gruntu, co się dochowało, jak np. w Czehryńskiém, Czerkaskiem, Zwinogrodzkiem i Kijowskiem do dni naszych, to jest do czasu lustracji i obrócenia ich na włości rządowe oczynszowane. Smiłańszczyzna, licząca około dwóchset wsi i kilkanaście miast, dopiero po nabyciu tych dóbr od ks. Ksaw. Lubomirskiego przez księcia Potemkina, zaczęła odrabiać po trzy dni z duszy. Ile pierwiéj odrabiano, mamy dowód z zanotowanego przez p. Kulisza, opowiadania wieśniaka Taranuchy. „Wtedy, powiada stary, dasz bywało dwa ruble czynszu possesorowi, ta odbędziesz dwanaście dni *szarwarku*, to jest groblę poprawisz; ta *wozowe* odbędziesz, przywieziesz sześć kłód z lasu; ta zapłacisz *kominowego* półkopy groszy (podatek do skarbu); ta *osypowego* dasz korzec żyta, pół korca owsa i jęczmienia—i siedzisz sobie w domu. A pańszczyzny nie było żadnéj. Tłoką, bywało, wyorzemy tylko łan possesorski, ta zżąwszy złożymy i zwieziemy—i oto wszystko. Oto, bywało, przyjdzie do chaty: Prosił pan na tłokę orać (albo żąć czy kosić). Więc biegą dwaj albo trzéj z chaty i jednego dnia zrobią wszystko co trzeba; ta napiją się jeszcze i najedzą u posessora. I muzyka gra jeszcze. Dobrze było żyć w tedy!“ (*).

Prawie we wszystkich dobrach na Wołyniu i w północnych powiatach gubernji Kijowskiéj, włościanie odbywali pańszczyznę od chaty już w nasze czasy, kiedy prawa krajowe upoważniały do brania trzech dni w tygodniu od duszy. Gdy prawidła inwentarzowe, wydane w 1846 r. dla trzech gubernji zachodnich, zmniejszyły tę robociznę do dwóch i trzech dni od chaty, znamy kilka przykładów, np. dobra Hr. Olizara, Korosteszowskie, gdzie te prawidła zwiększyły robociznę, gdyż tam zastały powinności mniejsze od przepisanych.

Wyliczamy te ogólne fakta, bo od nas p. Kostomarow żąda tego. Ale nie będziemy tak pochopni do usprawiedliwienia, (chociaż widzi szanowny professor, mamy oprzeć się na czém)—jak on był pochopny do potępienia przeszłości naszéj z kilku pamiętników. Owszem, przyznajemy, że nadużycia być mogły i były, pomimo wskazanych faktów, ale nie były one systematyczne, nie pochodziły z prawa, lecz wbrew prawu,—były więc wyjątkowe. A gdzież nie ma wyjątków? Są one pod najlepszém prawem i najczujniejszym rządem. Czy p. Kostomarow jest pewny, że niema ich dzisiaj i z téj i z tamtéj strony Dniepru? Dałbym mu lepsze próbki wygórowanéj ilości pańszczyzny i batogów niż te, które on dostał przez Koniskiego—i dałbym mu na większą skalę wzory possesji żydowskich, niż te jakie znalazły się w aktach polskich. Ale czyż słuszna będzie z tych wyjątków sądzić o ogólnym stanie rzeczy?

Odwołując się do faktów, żądając ich od drugich, p. Kostomarow myśli w kilku abcugach, szparko a ostatecznie rozprawić się z historją. Ale z tego, co się zebrało, nie można jeszcze pisać wyroków ostatecznych. Wiemy bardzo niewiele i każdy odszukany dokument historyczny odkrywa coś nowego o rzeczy, którą już mieliśmy za wyjaśnioną zupełnie. Jeżeli pamiętniki historyczne dały nam wyobrażenie wypadków i chronologiczny ich wykaz, tośmy jeszcze za to nie zgłębili wcale administracyjnego, obyczajowego i prywatnego życia, a bez dobrego rozpatrzenia się w tych społecznych stronach, nie można być bardzo pewnym swojego zdania, zwłaszcza w kwestji jak obecna, opartéj bezpośrednio na moralnych pierwiastkach narodowych. Mamy tego dowód na pracach kommissji archeograficznéj Kijowskiéj, któréj nie zaprzeczamy i sumienności i nauki, ale która zbierając fakta na skompromitowanie przeszłości polskiéj, dała świadectwo jak dalece nie rozumie materjałów naszych. Akta polskie, jak wiadomo były otwarte dla każdego, publiczne. Dzieliły się one na księgi potoczne, zapisowe i dekretowe. Do pierwszych zapisywały się wszystkie codzienne wypadki, pozwy, manifesta i t. d. Do drugich wpisywano na prożbę rozmaitych osób, co kto zechciał, ważne i nieważne rzeczy; do trzecich nakoniec — wyroki sądowe. Jeżeli tedy mógł wziąść w dzierżawę Abramko Szmulowicz Koszarski klucz od księcia Sanguszki Koszyrskiego i ten podpisał kontrakt, przelewając na żyda prawo karania włościan nawet śmiercią,— to wcale niedowodzi, że taki kontrakt był napisany wedle prawa, owszem, jest dowodem, że był nieprawny, bo prawa śmierci nie miał dziedzic, jak o tém przekonywają statuta i konstytucje. Sąd nie wchodził w treść dokumentu ani go legalizował przyjmując do akt, jak to ma miejsce teraz. Dopiero, gdy wywiązywały się na skutek umów, sprawy, brał przed się dokumenta i na mocy prawa pisał dekreta. Więc wyrok sądowy miał-by tu właściwszą wagę historycznego faktu, ale nie

(*) Памят. Кіев. Археол. ком. Т. III. od II.

(*) Starożytna Polska, przez Mich. Balińskiego i Tym. Lipińskiego. Tom II str. 491.
(**) Tamże str. 495.
(1) Tamże. 502.
(2) Staroż. Polska II. 512.
(3) Star. Polsk. 11. 519.
(4) Metryki litew. 297, s. 12.
(5) Met. lit. 191, s. 185.
(6) Met. lit. 194, s. 373.
(7) Met. lit. 191, s. 72.
(8) St. Polska. III. 1413.
(*) Записки о Южной Руси. I. 143.

dowolnie napisany kontrakt przez osoby prywatne. Treść jego razi zasadę naszego teraźniejszego prawa, ale w stosunku do polskiego, jest naturalnym wypadkiem i niema legalnego znaczenia. Podobnie mają wartość względną wszystkie pozwy, wniesienia, które, mogły zawierać fakta przesadzone lub zupełnie zmyślone, a które wyrok sądowy dopiero przyprowadzał do istotnego ich znaczenia w obliczu prawa.

Ale nawet nie wątpliwe fakta, w zastosowaniu ich do ogólnego momentu danéj epoki, mają całkiem różne znaczenie. Akta ziemskie w Polsce zapisały gwałty, procesa, kryminały, słowem to wszystko co wychodziło z obrębów prawa i nadwerężało porządek społeczny. Co nie wychodziło z tych karbów,—o tém milczą księgi aktowe. Jest więc w nich skala i charakter nadużyć i wypadków, ale niema skali stosunku do porządku i prawości. Jakiś kątek okolicy mógł cieszyć się wiek cały pokojem, szlachcic tam był sprawiedliwy, wieśniak spokojny,—o tém w aktach niema ani śladu; a nadużycie lub kryminał zdarzone w jednéj wiosce, przeszły do potomności za pośrednictwem aktów. Jeżeli tedy na tę proporcję nie zwrócimy uwagi przy poglądzie historycznym na społeczność,—popiszemy fałsze.

—

Niech p. Kostomarow i wszyscy Rusini będą przeświadczeni, że wszystko cośmy tu powiedzieli, niema na celu ani rehabilitacji przeszłości naszéj, ani pretensji arystokratycznych. Kto zna cokolwiek bliżéj dzieje nasze z ostatniego okresu, ten zarzuciłby nam prędzéj dążenia wręcz przeciwne. Chodzi nam przedewszystkiém o prawdę, bośmy z przeszłości wynieśli naukę, że w prawdzie tylko zrozumieć się możem. Dla tego-to rażą nas głosy zalatujące od was, ile razy słyszymy w nich, że podnosicie gminne instynkta do ideału i wierzycie w nie, jak wierzono niegdyś w poświęcone noże. Idziecie wyraźnie na Humań, gdy nam do spowiedzi i Kommunji świętéj iść trzeba. *Tadeusz Padalica.*

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Warszawska (do 277):

— W liście z Żytomierza, p. Wodziński, siedząc na poważném kurulném krześle daje surowe napomnienia korespondentom pism czasowych, za to, iż bez ogródek, albo raczéj „bez uwzględnienia rzeczy, ludzi, stanowiska i okoliczności,“ nawet o powiatowych znakomitościach niepochlebnie się niekiedy odzywają. Zgadzając się na potrzebę sprawozdań, lecz widząc ich „stan smutny, nawet obrażający,“ p. W. odradza używanie dekoktów, bo to dziwnie gorzkie; natomiast poleca korespondentom przepisywanie lekarstwa w mléku migdałowém. Z tego też powodu, niby usprawiedliwiając, obwinia p. A. Korzeniowskiego, i dotąd niemoże mu darować grzechu żywota, komedji „Dla miłego grosza.“ P. zaś A. Pługowi powiada bez ceremonji, że „stanie się zupełnie swojskim, gdy przy uczuciu które pielęgnuje, przytuli do serca ten ogół, któremu ma obowiązek i powołanie służyć.“ P. Pług więc wedle korespondenta, *nieprzytula do swego serca tego ogółu*, któremu ma *obowiązek służyć*, tak dalece, że aż p. Wodziński, gorąco miłując ten ogół, czuł się obowiązanym przypomnieć mu: czcij ojca twego i matkę twoję. Co za nieoceniona szczerota obok kurulnéj powagi! Pisarze a nadewszystko korespondenci pism czasowych, powinniby kazać ten list oprawić za szkło i trzymać go przed oczyma na swym piśmiennym stoliku, co byłoby też z korzyścią dla własnego ich zdrowia:

Praetulerim scriptor delirus inersque videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant;
Quam sapere et ringi.

— Korespondencja z Londynu rozpowiada, jak Anglja wszystkiemi drogami stara się upowszechniać oświatę pomiędzy ludem wiejskim. Aby nauczyć lud czytać, oprócz zwyczajnych szkół dziennych, pozakładano tam mnóstwo szkół wieczornych i niedzielnych, dla niemogących dnia poświęcać nauce. Pism zastosowanych do pojęcia i stopnia oświaty ludu nie brak w Anglji; pozawiązywane od dawna liczne stowarzyszenia nietylko trudnią się wydawnictwem pism ludowych, ale je bezpłatnie rozdają. Prócz tego powstało niedawno nowe stowarzyszenie mające na celu dostarczanie ludowi dzieł pożądanych i potrzebnych, a złożone z wędrownych kramarzy, którzy sprzedając przecięciowo książkę po groszy 20, otrzymują rocznie około 480,000 złp.,— dowód jak znaczna massa książek rozchodzi się pomiędzy ludem.

— W Królestwie Polskiém, dla upowszechnienia pomiędzy ludnością włościańską niezbędnych wiadomości w gospodarstwie wiejskiém, ukształcenia zdatnych gospodarzy i rolników oraz niższych oficjalistów w rozmaitych gałęziach gospodarstwa, postanowiono urządzić w każdéj gubernji na pierwszy raz po jednéj szkole rolniczéj. Z początkiem zeszłego roku szkolnego $18^{59}/_{60}$ otwarte zostały w Radomsku gub. Warsz i we wsi Niegłosach pod Płockiem. Obecnie od dnia 20 października (1 listop.) otwarte będą dwie nowe szkoły rolnicze jedna pod Lublinem, druga pod Radomiem. Za naukę i utrzymanie ucznia w szkole rolniczéj, ustanowiona jest opłata po rs. 50 rocznie.

— Akademja duchowna rz. kat. w Warszawie, ogłasza konkurs na posadę stałego professora wakującéj obecnie katedry prawa kanonicznego w tejże Akademji, z płacą 900 rs. rocznie. Ubiegać się o tę katedrę mogą tylko duchowni w Królestwie lub Cesarstwie ross. zamieszkali i stopień naukowy mający.

— Krótkie sprawozdanie ze znakomitego dzieła „Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae“ etc. T. I., podaje treść jego następującą: Wydane obecnie pomniki, są to dokumenta wyjęte z archiwum watykańskiego, składają się zaś z bulli i listów papieskich do monarchów, arcybiskupów, biskupów i przełożonych zakonów, w interesie spraw kościelnych dawnéj Polski i Litwy. Są tu nominacje dostojników duchownych, erekcje i fundacje kościołów, klasztorów, szpitalów i tym podobne dokumenta, po większéj części nigdzie dotąd niedrukowane. Tom 1-szy zaczyna się od r. 1217 i ciągnie się do 1409. Całe dzieło składać się będzie z dwóch ogromnych tomów, i zamknie się na śmierci króla Jana Sobieskiego. Myśl tego ważnego przedsięwzięcia, starania, aby przywieść je do skutku, a w znacznéj części i nakład podjął pierwszy p. A. Przeździecki, zanim zaś i inni z pomocą ks. Theinerowi pośpieszyli.

— Przegląd literatury zagranicznéj zdaje sprawę z życia i działalności pisarskiéj de Maistre'a, którego z powodu świeżo wydanych pism jego politycznych, charakteryzuje w sposób następujący: „Przypatrzywszy się bliżéj istocie całéj de Maistre'a mianowicie jego korespondencjom, nabywa się mimowolnie przeświadczenia, że to niebyła wcale organizacja umysłowa, zdolna głębokich i szczerych przekonań. Chęć błyszczenia, sarkazm, dowcip, paradoksalność, polowanie na efekt, wszystkie przymioty Voltaire'a, przeniesione tylko na pole teoryj przeciwnych, powtarzają się u de Maistra“...

— Wielka i szczegółowa karta Królestwa Polskiego wypracowana przez Kolberga, wyjść ma w powtórném odbiciu poprawném.

— Z powodu, iż dotychczas krajowe fabryki krochmalu niewystarczają nawet na wewnętrzną potrzebę, a mogłyby tego produktu udzielać nawet obcym, G. W. radzi zaprowadzenie większéj liczby tych zakładów. Zamiast przerabiania na wódkę, kartofle w znacznéj ilości mogłyby iść na fabrykację krochmalu; producent nicby na zmianie niestracił, a kraj i moralność społeczna niezawodnieby zyskały.

KORESPONDENCJA KURYERA WILEŃSKIEGO.

Kraków, *dnia 19 października 1860 r.*

Jesień—Towarzystwo ogniowe—Wydawnictwa—Dodatek do czasu—Mowy pogrzebowe i homilie J. Pawła Woronicza—Gąsiorowskiego cechy Krakowskie—Kalendarze—Nowe dzienniki.

Cicho i spokojnie przeszło lato w Krakowie. W dnie pogodne, spacery, a w deszczowe, których większa połowa była, gawędy o wypadkach spółczesnych, a stąd najrozmaitsze domysły i zdania, dopiéro z początkiem jesieni zaczął się większy ruch pojawiać. Wyjazd urzędników do Lwowa, jarmark, wreszcie plakaty porozlepiane na rogach ulic, ogłaszające, że zwykła branka, mająca nastąpić w lutym 1861 r., odbędzie się tego roku; powrót ochotników galicyjskich z Państwa kościelnego, wyglądających jak cienie, wygłodniałych, wynędzniałych i cuda opowiadających o téj sławnéj kampanji—owo te i tym podobne zdarzenia rozruszały nieco publiczność. A cóż dopiéro domysły nad rezultatem z obrad zwiększonéj Rady Państwa, a groźne stanowisko Austrji we Włoszech, odwołanie posłow niektórych z Turynu—wreszcie bieda w kraju niesłychana—czyż nie mogły wszystkich umysłów do tego stopnia zająć, iż inne kwestje, jak literatury, lub socjalnych stosunków dotyczące, zostają zupełnie na boku.—A przecież niektóre kwestje tak ważne, tak kraj cały obchodzące. Mówię tu o Towarzystwie Ogniowém, które wkrótce ma odbyć posiedzenie. O radzcie panowie, radzcie a prędko, wprowadzcie w życie tak ważną instytucję, a ogromne summy w kraju pozostaną, które przedtém wzbogacały zagraniczne towarzystwa.

I w wydawnictwie wielka stagnacja. Że pojedyńcze książki nie wychodzą, temu się nie dziwię, bo u nas w Krakowie nie ma przedsiębierców, choć czytelnicy, by się znaleźli. Tak samo i we Lwowie, ale że i zbiorowe perjodyczne pismo, dostaje się do rąk publicznych wtenczas kiedy mu się podoba, to jest właściwie, kiedy redaktorom się podoba na świat je wypuścić — to nie do przebaczenia. I tak po trzech miesiącach niecierpliwości doczekaliśmy się nareszcie, dodatku do *Czasu* na miesiąc *lipiec* dopiéro. Powinien on wychodzić z końcem każdego miesiąca, a tu w październiku otrzymaliśmy dopiéro lipcowy zeszyt. Doprawdy, że nie umiemy sobie tego wytłumaczyć: czemu takie opóźnienie przypisać: czy niedołęstwu Redakcji, czy też lekceważeniu sobie publiczności. I jedno i drugie byłoby *złém*, a stanowisku Redakcji *Czasu*, tak wielkiéj doznającéj powagi, niewłaściwém, ale zajrzyjmy do tego opóźnionego zeszytu. Zawiera on 10 artykułów, między któremi aż trzy wierszowane. Historycznym artykułem mógłby się nazwać: „Malarstwo dziejowe polskie“ przez Szczęsnego Morawskiego, gdyby można pomysłowi tego znanego historyka, zapowiedzieć wpływ dobry i skutek. Wątpię jednakże czy to nastąpi. Sądzę, iż historyk, może dziejów nauczyć malarza, ale żeby jego wyobraźnią miał kierować w to nie wierzę. O komedji greckiej i Arystofanesie, rzecz przez Zygmunta Węclewskiego napisana, zawiera w sobie wiele ciekawych faktów, i wiele trafnych myśli. Między poezjami czytamy naprzód „Poezje podsłuchane u ludu przez J. K. Turskiego,“ taki tytuł dał autor tym przecudnym klejnocikom, rzeczywiście z serca naszego poetycznego ludu skradzionym. Jakaż tam prostota, rzewność, niepretensjonalność.

Przytoczyć tu możemy jedną szczególniéj ładniutką modlitewkę dzieciny:

Proszę Cię Boziu, proszę żałośnie,
Daj mi sukienkę, taką co rośnie,
Cobym w niej całe życie chodziła,
I tobie miła i ludziom miła.

Daj mi garełko jak skowronkowi,
Daj mi rumieńce, jak róży piękne,
To ja znów potém przed Tobą klęknę,
Ty się przysłuchasz memu śpiewowi.

A daj mi taką kosę warkoczy,
Co się jak brzózce ku ziemi stoczy,
I wzrost daj dębu, bo mi potrzeba,
Piąć się wysoko, aże do Nieba.

Daj mi woń kwiatu, abym pachniała,
To będzie Tobie najmilsza chwała,
Kiedy się ludzie na mnie popatrzą,
Jak na dziewczynę jaką najrzadszą.

A wtedy Boziu!—z twojéj dzieciny,
Będziesz miał chwałę—i chwałę ludzie,
I jeszcze w Twoim wyproszę cudzie,
Boziu! Im wszystkim, odpuść ich winy.

Potém następuje ballada pana Chomętowskiego „Łucja z Bolonii“ i oprócz, że jest napisaną z niejaką łatwością, nie zaleca się, ani treścią, ani żadną poetyczną pięknością. Możnaby powiedzieć, że najlepszym artykułem w tym całym dodatku, jest przegląd Piśmiennictwa przez Lucyana Siemińskiego, traktujący przychylnie i głęboko: „Opowiadania o królu Janie III“ p. Szajnochę, i rozbierający listy tegoż króla wydane p. Hecela w Krakowie, w Roczniku Ordynacji Myszkowskiej. Nie można także pominąć dość szczęśliwego przekładu, dramatu *Alfreda de Vigny* p. t. „Czaterton“ dokonanego przez Krystyna Ostrowskiego, z którego wyjątek jest trzecim z kolei artykułem poetycznym. Pobieżnie rzecz przechodząc, wspomnieć należy, że i pan Maurycy Mann po długiem milczeniu, udzielił swego artykułu, i to dobrze napisanego p. t. „Kilka słów z powodu wypadków Syryjskich. Korespondencja jest jedna z Paryża—w Gazetce literackiéj, kilka wiadomości literackich wcale nie świeżych... a prawda— bośmy je już w lipcu czytać powinni.

Wydane w Krakowie u *J. Czecha* z rękopismów Jana Pawła Woronicza „Mowy pogrzebowe i homilie“, dotąd drukiem nieogłoszone, drogą są rzadkością w nawale dzisiejszego wydawnictwa kazań, najrozmaitszéj wartości. Języka jędrność, potoczystość i piękność, wiek Zygmuntowskiego kaznodziejstwa, i Skargów i Birkowskich przypominający—głębokie uczucie religijne i patryotyczne, a przedewszystkiem prawdziwie apostolskie namaszczenie: oto zalety téj drogocennéj spuścizny, doszłéj do naszych czasów, po tym świątobliwym biskupie—poecie. Dobrze zasłużył się J. Czech wydając tę drogą pamiątkę.

Wyszła także książka najmniejszéj nie mająca wartości, o któréj chyba dla tego powiedzieć tu możemy, ażeby wam, jak *curiosum*, coś donieść. Jestto po prostu, spis wszelkiego charakteru i talentu czeladników, cechu malarskiego Krakowskiego, najdawniejszych sięgający czasów. *Znamienite to dzieło*, dobrze i sprawiedliwie ocenione w odcinku czasu wydał niejaki pan Gąsiorowski—skromny aktor, tak bezpretensjonalnym utworem torujący sobie drogę do sławy.

I kalendarzy wyszło dwa· Jeden Czecha, drugi Wildta, księgarzy; jeden lepszy od drugiego, bo oba nic niewarte. W jednym i drugim artykuły ponapychane jak groch z kapustą; czuła poezyjka obok rozprawy o Chińczykach, do łez poruszająca ballada tuż przy uczonym artykule o zarazie kartofli. Że też panowie przedsiębiercy kalendarscy, nie mogą pojąć, dla własnego kieszeniowego interesu, że do swoich kalendarzy koniecznie potrzebują, jakich takich redaktorów, że trzeba koniecznie artykuły dobierać. Niech tylko dobrze się wczytają, w tego rodzaju publikacje zagraniczne. Nie jeden z uboższych właścicieli nie ma w swoim domku żadnéj innéj książki prócz kalendarza. I żeby cały świat krzyczał i wyśmiewał kalendarską literaturę—nic to nie pomoże—on innéj książki nie kupi, bo go nie stać na nią. Dla czegoż więc nie ma być, ta jedyna książka, którą czytuje—dobrą i pożyteczną.

Dziennikarstwo nasze rozwinęło się nadzwyczaj tego roku, „Kółko rodzinne“ redakcji Zacharjasiewicza i Szerlera „Czytelnia dla młodzieży“ Cieszewskiego: we Lwowie, a w Krakowie „Ognisko“ Wielogłowskiego i „Niewiasta“ K. J. Turowskiego—wyłonił rok bieżący. Z dniem 1-go stycznia 1861, ma we Lwowie wychodzić „Trybuna“ dziennik polityczny, redagowany przez Zygmunta Kaczkowskiego, powieściarza. Będzie to, jak się zdaje organ szlachty galicyjskiéj, która już na ten dziennik podobno 30,000 fl. w—a—złożyła.

—W—

ROZMAITOŚCI.

— W Paryżu chemik Feliks Charvin wynalazł od dawna pożądaną roślinną barwę zieloną. Używana dotąd mineralna, przygotowywana szczególniéj z arszeniku, była niezmiernie szkodliwą zdrowiu, i zastąpienie jéj przez barwę roślinną stanie się prawdziwém dobrodziejstwem dla ludzkości. Izba handlowa lugduńska wyznaczyła Charvin'owi sowitą nagrodę za jego wynalazek.

— We wsi Oberammargam o mil 50 od Monachjum d. 10 z. m. odbywało się przypadające co lat dziesięć nadzwyczajne w nasze czasy przedstawienie męki Pańskiéj na pamiątkę odwrócenia morowego powietrza od tych okolic w r. 1633. Obrzęd ten przypominający znane dawniéj i u nas djalogi pobożne odegrywane po świątyniach, lecz przechodzący je kolosalnością przedstawienia, gdyż do niektórych scen wchodzi po 250 osób,—sprawiał ogromne wrażanie na widzów, łzy i łkania towarzyszyły bolesnym obrazom męki Zbawiciela.

— Ziemianie powiatu Rawskiego zawarli umowę niesienia wzajem sobie pomocy w razie zniszczenia zbóż na polach od gradu. Stowarzyszenie urządziło się na sposób istniejącego już w obozie Stanisławskim i innych.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

Piszą do nas z p-tu. Bielskiego. pod d. 30 września.

— Urodzaj u nas w roku bieżącym co do słomy i ilości kóp dostateczny. Co do umłotu rzecz ma się inaczej, ziarno pod względem wagi słabsze i kopa pszenicy daje około korca, żyta korzec i ćwierć, kartofle dały 5 ziarn, i dla tego ku wielkiemu strapieniu odkupszczyków i amatorów gorzałki, wiele gorzelni przez następną zimę, snem sprawiedliwego spoczywać będą.

Dnia 21 sierpnia, mieliśmy tu silną burzę, która nietylko wiele drzewa z korzenia wywróciła lub połamała w przezroczystych i przed burzą naszych lasach, lecz i w niektórych miejscach budynki powywracała.—Obecnie mamy najpiękniejszą pogodę od kilku tygodni i zimne wiatry, sprzęt potrawu idzie pomyślnie, ale pogoda ta nie najlepszy na rok przyszły rokuje urodzaj, bo zasiewy bardzo rzadkie, dla braku bowiem deszczów, zaledwo połowa żyta i pszenicy weszła, a druga połowa ziarna w suchej ziemi struchlała, okoliczność ta nie będzie bez wpływu na podniesienie się cen zboża, które dotąd ustalone niesą.

Kupcy miejscowi, mający węch doskonały, kupują za co chcą tylko od tych, których potrzeba do sprzedania jakiejś części zboża nagli; bo cóż niestety poradzić z owem przysłowiem, „necessitas frangit legem.“—Ceny tu dotąd płacone są z dostawą do Białegostuku, za korzec pięknej pszenicy 7 rs:—żyta lub grochu rs. 3 kop 60, jęczmienia 2 rs 70 kop: owsa 1 sr 80, Kartofli 2 rs a na miejscu kartofle po 90 kop: za korzec sprzedają się, przy kopaniu wiele znajdzie się zgniłych, a wszystkim brak smaku i mączności. Co do inwentarzy, owce są poszukiwane i za maciorę, lub szkopa 3 rs otrzymać można, bo też i wełnę ze strzyży następnego roku kontraktują o 3 rs drożej na pudzie, jak w bieżącym.—Konie robocze ciągły i po dobrej cenie zbyt mają, na bydło żadnego kupca i żadnej ceny.—Bobotnik u nas w bieżącym roku jak nigdy pierwéj był trudnym, po 30 kop: za żeńca płacono; ale niewpierw dostać go można było aż po zupełnym sprzącie przez włościan własnego zboża; zdaje się, iz teraz rolnicy z większem upragnieniem wyglądają dokładnej żniwiarki, aniżeli kania dżdżu! Brak przy tém drobnej monety, brak częstokroć i grubéj, brakiem instytucyi kredytowych spowodowany, nieraz i nie jednego w tym roku stawił w trudnem położeniu, liczemy na to, że się z czasem wszystko urządzi i prykaz będzie udzielać pożyczek na ziemię i że na przyszłość będzie lepiej, bo bez nadziei jakżeby żyć? a inni znowu utrzymują że nadzieja jest matką.... Cierpliwości więc! sprawdzi się jedno lub drugie przyszłość to pokaże.

Teofil Zaleski.

KAZENNЫЯ OБЪЯВЛЕНІЯ.

1. Виленскій дворянскій институтъ симъ объявляетъ, что въ ономъ будутъ производиться торги 3, 7 и 10 и въ послѣдующія за тѣмъ числа ноября мѣсяца сего года съ узаконенною переторжкою, на поставку въ продолженіе будущею 1861 года для института сукна разныхъ сортовъ и цвѣтовъ: темнозеленаго, краснаго, сѣраго и голубаго, пуговицъ и серебрянаго галуна, а также холста, парусины, демикатона, каленкора; на шитье воспитаннической и служительской одежды и бѣлья и на мытье онаго, на доставку сапоговъ и калошъ а также перчатокъ, галстуховъ и т. д.; на поставку разныхъ съѣстныхъ припасовъ какъ то: пшеничной, ситной и ржаной муки, говядины, телятины, свинины, масла коровьяго, молока, сметаны, сыровъ, яицъ, пива, дрожжей, рыбы, сельдей, чая, сахара и пряныхъ кореньевъ, разнаго рода крупъ, макароновъ, сала свинаго топленнаго для лампъ, свѣчей, и проч. и также дровъ на отопленіе зданія института. Почему желающіе принять на себя поставку таковыхъ вещей и припасовъ благоволятъ явиться въ вышеозначенные сроки на торги въ канцелярію института съ благонадежными залогами. Торги будутъ производится отъ 9 до 12 часовъ утра ежедневно, кромѣ праздничныхъ и табельныхъ дней, впредъ до отдачи всѣхъ помянутыхъ предметовъ въ подрядъ.

Директоръ *Падренъ де Карне.*
Письмоводитель А. *Баранцевичъ.* (648)

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

1. Wileński instytut dworzański niniejszém ogłasza, że w nim będą się odbywały targi dnia 3, 7 i 10 i następnych z kolei dni listopada bież. roku, ze zwykłym przetargiem, na dostarczanie w ciągu następującego 1861 roku dla instytutu sukna różnych gatunków i kolorów: ciemnozielonego, czerwonego, szaraczkowego i granatowego, guzików i galonu srebrnego, tudzież płutna, parusiny, perkalu i płócienka; na uszycie dla uczniów i posługi odzienia i bielizny, na opieranie ostatniéj, na dostarczenie butów i kaloszów, tudzież rękawiczek, halsztuchéw i t. d.; na dostarczenie różnych zapasów żywności, jako to: pszennéj, podsitkowéj i razowéj mąki, jałowiczyny, cielęciny i świniny, masła, mleka, śmietany, syrów, jajek, piwa, drożdży, ryby, śledzi, herbaty, cukru i innych przypraw korzennych; różnego gatunku krup, makaronów, słonimy, łoju lampowego, świec i t. d., oraz drzewa na opał instytutu. Przeto życzący podjąć się dostarczenia tych rzeczy i zapasów, zechcą przybyć w oznaczonych terminach na targi do kancellarji instytutu, z pewnemi ewikcjami. Targi będą się odbywały od godziny 9 do 12 zrana codzień, prócz dni uroczystych i świątecznych, aż do oddania wszystkich wymienionych przedmiotów na podrad.

Dyrektor *Padrun de Carné.*
Sekretarz A. *Barancewicz.* (648)

OGŁOSZENIA PRYWATNE.

KSIĘGARNIA WILEŃSKA
JANA HUSSAROWSKIEGO.

Stanąwszy na czele byłéj Spółki Żytomierskiéj do wydawnictwa bibljoteki domowéj i nabywszy razem od tejże Spółki trzy księgarnie: w Wilnie, Kijowie i Żytomierzu, chcąc jak najlepiéj odpowiedzieć celowi i zaufaniu publiczności, a razem sprężyściéj prowadzić interesa, postanowiłem księgarnię Wileńską ściągnąć do Żytomierza. Przeto tém pismem zawiadamiam wszystkich interesantów i mających jakiekolwiek interesa i korrespodencją z księgarnią moją Wileńską, aby odtąd raczyli wprost udawać się z żądaniami swojemi do Żytomierza, adresując na imie moje.

Obywatel Jan *Hussarowski.* 1. (651)

OGŁOSZENIE PRYWATNE

FELIKS NOWACKI b. tancerz teatru Warszawskiego i nauczyciel ma honor donieść szanownéj publiczności iż rozpoczął kursa tańców salonowych, jako i solowych pod względem degażowania figury i ukształcenia gracji, oraz będzie wykładał kadryla Les Lanciers poprawnie i kadryla Le Prince Imperial. Mieszka przy ulicy Rudnickiéj w domu Naborowskiego teraz Święcickiéj pod N. 279. (655)

OGŁOSZENIA PRYWATNE.

1. Nakładem B. M. WOLFFA w Petersburgu wyszły i są do nabycia w głównym składzie M. ORGELBRANDA i innych księgarniach w Wilnie następujące dzieła: Bibljoteka zaściankowa. Tom II. Życie i przypadki Faustyna Feliksa na Dodoszach Dodosińskiego. Pamiętniki Seglasa przez Fr. hr. Skarbka 75 k. Humboldt Aleksander, Obrazy natury, przełożył z 3-go poprawnego i pomnożonego wydania Dr. A. E. Urbański 2 tomy, r. sr. 2 k. 50. Jachowicz, Bajki i powiastki. Wydanie ozdobione 24 kolorowanemi drzeworytami, rs. 2. Muczkowski, Gramatyka języka polskiego. Wydanie nowe stereotypowe. Większa, 75 k. Mniejsza, 45 k. Wykład krótki nauki chrześcjańskiéj, dla użytku młodzieży i ludu katolickiego. Z dodaniem modlitw pobożnych, 25 k. (650)

1. W domu Kosobuckiego za Ostrą bramą są do sprzedania dwa siwe konie mierne po lat cztery. Dwa gniade rosłe i mały koniczek wierzchowy czarny. Wiadomość pod N. 4. (654)

2. Klacz Siwa ze stadniny z DRABOWA księcia Baratyńskiego 4-ch lat, zdatna do zaprzęgu i siodła oraz bryczka polowa i 4 chomąta są do sprzedania przy ulicy Mostowéj w domu Siwickiego na przeciw konnej poczty. (647)

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 17-го по 20-го октября.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ.

Пом.: Рудомина. Маньковскій. графъ Чапскій. австрійскій подданный Милковскій. прусскій подданный Рихтеръ. полк. Дохтуровъ. колл. секр Гроссъ. отст. подполк. Рехневскій. надв. сов. Смоковскій.

Въ разныхъ домахъ.

Въ д. Брандта: пом. Д. Броніецъ.—Въ д. Пузыны: пом. Копаньскій.—Въ д. Каца: отст. кап. О. Макарскій.—Въ д. Геца: г-жи Кончевская. Антонина Витковская.—Въ д. Тринтроха: поруч. И. Мацѣевскій.— Въ д. ботаническаго сада: полк. Галлеръ...— Въ д. Пушкина: пом. Фр. Кіяковскій. Иванъ Гуторовичъ.—Въ д. Айзенштадта: подпоруч. Броніщъ. пом. А. Родзевичъ. В. Ковалевскій.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna, od 17-go do 20.go października

HOTEL NISZKOWSKI.

Ob.: Rudomina. Mańkowski. hr. Czapski. austrjacki poddany Miłkowski. pruski poddany Rychter. półk. Dochturow. sekr. koll. Gross. dym. podpółk. Rechniewski. radz. dworu Smokowski.

W różnych domach:

W d. Brandta: ob. D. Broniec.—W d. Puzyny: ob. Kopański.—W d. Kaca: dym. kap. Makarski.—W d. Gieca: panie. Kończewska. Antonina Witkowska.—W domu Tryntrocha: porucz. Jan Maciejewski.—W d. ogrodu botanicznego: półk. Haller.—W d. Pupkina: ob. Fr. Kijakowski. J. Hutorowicz. W d. Ajzensztadta: podpor. Bronisz. ob. Aur. Rodziewicz: W. Kowalewski.

Печатать позволяется. ВИЛЬНО.—20 октября 1860 г. Цензоръ, дѣйствительный статскій совѣтникъ и кавалеръ П. Кукольникъ.

W Drukarni A. H. Kirkora i sp.